Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 3 ДЕКАБРЬ, 1987 ШУ. ★ № 145 (7491). ★ Мах 3 кап.

МЕХАНИЗАТОРАШКА, ХОЗРАСЧЕТНИИ ПОДРЯДНИИ КОЛЛЕКТИВАЙ КУЛГАЛХОШКА, СПЕЦИАЛИСТАШКА, ІИЛМАНХОШКА, КОЛХОЗИЙ ПРЕДСЕДАТЕЛАШКА, СОВХОЗИЙ ДИРЕКТОРАШКА, ЮРТА МАТЕРИАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКИ СРЕДСТВАШ ЛОАТТАЕЧА ПРОМЫШЛЕННОСТА БОЛХЛОШКА, АГРОПРОМЫШЛЕННИ КОМПЛЕКСА ЕРРИГАЧА КЪАХЬЕГАМА КОЛЛЕКТИВАШКА ДАХЬИЙТА

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТА ПИСЬМО

Деза новкъостий!

Коммунистически парте кулгал а деш деррига советски халкъ экономике, вай общества дерригача вахара перестройка яра хьакъехьа боккха болх беш ла. Парте практически балха юкъмоттиге латтар саг ва ший хьаштаща, эшаращца. Социальни проблемаш къоастаечарча дукхача дешашта юкъе хьалхарча план оттадаь — шин-кхаь шера советски нах кхачанца Іалашбар дикка тоадара декхар.

Агропромышленни комплекса къахьегамхоша хьинар кхо ца деш тІатеІІа къахьегар бахьан долаш юрта боахама валови продукци укх тІеххьарча шин шера дІаяхача пятилеткагІа шера юкъера лаьрхІача хинначул 10 процент дукхагІа хиннай.

ДикагІча оагІорахьа хувцамаш хиннад юрта боахама базови даькъе — лаьтта леладеча. Іилма могаяь лаьтта леладара система, юртбоахама культураш хьалкхеяра интенсивни технологеш, къахьегам вІаштІехьбаккхарен алапи даларен прогрессивни формаш караерзаяра тІаберзабаь болх баро баьцовгІай продукци дукхагІа йоаккхилга Іалашде таро елар. Цу юкъа шера юкъера лаьрхІача 210 млн. тонн дукхагІа валови ялат чуийцар, е пхьайтталагІча пятилетка боарамга диллача 17 процент тІакхийттай. Шекар доаккха свекла, генараш, иштта кхыйола культурай дукхагІа чуэц. Холуш дукхагІча оагІорахьа хувцамаш хулаш латт доакъар кийчдеча даькъе.

ТІеххьарча хана карагІдаьнначо къаьгга хьахьокх лаьтта леладеча еш йола перестройка низ болаш латтилга. Цу ханна гІулакхий хьал объективно теркал а деш из юкъыг йолга гуш хила деза. Валови чуэцача пхьайолча лоархІамеча культураша, къаьстта ялата, хІаьта иштта коартолаша, баьцадаарагаша, сомаша мехка эшараш Іалашдац, хІаьта иштта Кхачан программа заданел дикка тІехьаюсаш а я.

ХІанз лаьтта хьахулаш йола продукташ дукхагІа яхара бокъонца йола таронаш хьаьй.

Цу хьакъехьа хувцамаш де деза бІарчча хьайийцача пхе шера план кхоачашъяра гІулакхе керттера лоархІаш долча 1988 шера.

Укх шера мехка ахархошта хьалхашкя паччахьалкхен плано доккхий декхараш оттадаьд. Берригача мехка гІолла деррига чуэцаш дола ялат цхьайтталагІча пятилеткагІа шера юкъера лаьрхІача даькхачунца нийсдича 30 процент дукхагІа даккха лерхІ. Даьтта доаккха культураш 34 процент дукхагІа яха еза, шекара свекла — 21 процент, боамбий-хьоаса — 4 процент, льнопродукци — 19 процент, гІожен мошен доакъар — 16 процент. Доккхий толамаш даха деза коартолаш. баьцадаараш. сом, иштта кхыйола культураш хьалкхееча. Мичча беса хьалаш отте а планаш кхоачашъяь ца Іеш тІеххкхоачашъе еза 1986 — 1987 шерашка чу ца эцаш йиса продукци ма могга меттаоттаяр духьа.

Из декхар шеко а йоацаш чоалхане, бакъда, кхоачашдулургдолаш да. Мехка экономика детІаахара хІанзарча этапе лаьтта хьахула продукташ дикка дукхагІа хьалкхее таро луш дола деррига объективни хьалаш хьадаьд. ТІеххьарча шин шера опыто къаьгга хьахьекхар, цу хьалех биззача боараме пайда эца мегача, коллективни подрядни хозрасчети юкъе а йоалаеш интенсификаце средстваех ниисса пайда ийбаьча колхозашка, совхозашка, ялата а кхыйолча культурай а хьувкъам чІоагІа лакхбалар.

Лаьтта тоадара, интенсивни технологи караерзаяра, кадрай гІеваал лакхъяра хьакъехьа тІатеІІа болх бар баьхьан долаш Белоруссе, Черкасски, Тернопольски, Закарпатски, Киевски областий боахамашка ялатий культурай хьувкъам дикка лакхбе карагІдаьннад.

Дуккха колхозаши совхозаши принципиально кердача технологически боарам тІа яьннай, цар гектара тІа 70—80 процент кІа, 80 — 90 центнер дуга, 100 центнер совгІа хьаикІаш, 25 — 30 центнер генараш, 500 центнер совгІа шекара свеклая, баьцадаараши, 300 — 400 центнер коартолаш чуэц.

Цунца цхьана теркам тІаозаш я е факт, иштта лакха хьувкъамаш доахача боахамашта уллув цхьатаррарча хьалашка дикка кІезигагІа продукци йоаккхаш йола колхозаши совхозаши кІезига яц.

Анализо хьахьохкаш ма хиллара, дуккхача боахамашка лоха хьувкъамаш дахар керттерча даькъе производственни дисциплина гІожа телхаеш, лаьтта леладара система мела караерзаеш хилар, дІадувш дола фу доагІача тайпара ца кийчдар, удобренех, баьцовгІаш лорара средстваех, техниках, кхыйолча ресурсех бе-башха на хеташ пайда ийбар, кхашкара балхаш дарс ханаш лора ца яр бахьан долаш нийсденнад.

Уж кхоачамбоацараш дІадаха йиш я нагахьа санна, бокъонца сага фактор, цун творчески потенциал хьагуча а яьккха цун хьинар айлой, хІара къахьегамхочова шийх бокъонца лаьттан да хетаргволаш къахьегама коллективашка морально-психологически климат экономически хьалаш хьадой. ТІеххьарча шерий практико хьахьокхаш ма хиллара, из Іалашде таро лургъя хозрасчето, валови доходага хьежжа луча алапе. коллективни, дезалий, арендни подрядаша. Нагахьа санна хІара колхозе, совхозе кулгалхоша, специалисташа къахьегам вІаштІехьбаккхарен алапи даларен прогрессивни формаш, дикагІйола технологи юкъейоалаелга формально а ца деш, гІулакхаца доре бухсоцпаш хьахулар гучадаргдар. тІаккха вайна, хьувкъам баккхара хьакъехьа тІехьадусаш дола боахамаш хьалха латтачар боарам тІа даха могаргдар. Из лаьттанцара йола продукташ дукхагІа яхара йола йоккха резерв я.

ХІара колхозе. совхозе оттадаьр кхоачашде лерхІаш балха итогаш, Іоаяь опыт, гучадувлийта гІалаташ теркал а деш, хІара кхай тІара ма могга дукхагІа хьувкъам боаккхалга, баьцовгІай продукце деррига тайпаш дикка дукхагІа доахилга гарантированно Іалашдергдола пайдане, организационни, экономически, технологически, иштта кхыдолча де дезарий комплекс отта а яь кхоачашъе еза.

Из деш шера отташ дола хьалаш теркалде деза. Уж шоай башхалонаш халонаши йолаш да. БІаьстий оаха лаьтта дукхагІа хиларо, лаьтта сов дуккха тІоадал йолаши тоаденнен долча хьалашка зябь еш лаьтта оахилга тІехьадувлаш хиларо кхашкара оасар совдалийта тарлургда. БІаьстий кхашкара балхаш дикка низткъалагІа де дезача кхоачаду. хьувкъам бизза боаккхалургбоацача ца кхачийтар духьа технологена корректировка елга дІадех.

Хьалхарча моттиге хила деза ялат дукхагІа даккхара — мехка кхачан фонда кІийлен йоакхо елга. Ялата проблема из хІанз социально-экономически хинна ца Іеш политически лоархІам болаш а я. ХІанз а тІехьа доазол дехьара дикка дукха ялат ийду вай. Ялата проблема къоастаяра, цох рационально пайда эцара массаза керттера теркам тІаахийта беза хІара партийни организаце, хІара колхозо, совхозо, хІара ахархочо.

Кхыметтел традиционни районашка а боагІаш бола лоархІам ца беш йолча хьажкІий йоккхийча таронех биззагІа пайда эца боагІа. Из де лерхІаш кІезигагІа пестицидаш дІа а йохийташ хьувкъам дикка боккхагІа хулга Іалашдеш йола керда технологеш шерра юкъейоалае еза, дІадув ги кийчдечара дІадолалаь хьувкъам чуэццалцен из лорабе дІаоттабалцен хІара технологически операци йизза кхоачашъелга Іалашде деза.

Агропромышленни комплекса болхлой эггара боккхагІа лоархІам бола декхар да доакъар дукхагІен дикагІен даккхар. Іалама доакъарий даьгІений продуктивность лакхъянза яргьяц, дикка тоале деза доакъараш ца дойташ лоаттаделга, лакхъе еза цар дикал, сихде деза доакъара белока проблема къоастаелга. Из деш теркам тІабахийта беза ялата технологегІа силоса лаьрхІа хьажкІаш, ялатабобови культураш, рапс, соя, цкъа дІайийча дукхача шерашка хула баьцаш, доакъара корнеплодаш хьалкхеелга тоалара.

Пятилетка кхоалагІча шера боккха хьувкъам баккхара тешшаме хьалаш хьахилийтара яІоагІа лоархІаме да бІаьсти культураш дІаера массе оагІорахьара а ший ханнахьа а кийчо яр, дика вІаштІехьаьккха агротехнически дикагІча ханашка, лакхача технологически боараме уж дІаер. Эггара хьалхагІа йоакхо е еза дІадув ги ший ханнахьа кийчдара. ЦІенхаштта дагабоалам беш ла, Іаьржа доацача лаьттан зона, Урала, СибарегІен, Казахстана дукъха дола боахамаш дІадувча гица дизза Іалашданза хилар. Долаш долча гина дикка доккха дакъа кІезига тІадоалаш а да. Ги сихагІа цІендаьи докъадаьи даккхара, из дІадувргдолча кондицешка кхоачадара ялат цІендеча - докъадеча комплекса лерттІа болх белга Іалашде деза.

БІаьсти культураш дІаювча аьттув балга дукхагІча даькъе тийша хургда, техника ший ханнахьен тешамен кийчъяь хиларах. Декхар латт хІара боахаме стабильни бригадаши звеноши хьаярах, мастерскей мошносташка ма могга бизза болх байтарах, машинаш меттаоттаяра прогрессивни методаши технологеши юкъейоалаярах. ГІулакх вІаштІехьдаккха деза культураш дІаюви лаьтта тоадун машинаш 1-ча февралал тІехьа ца йоалийташ болх бара йизза кийчъяь яргІйолаш. Къаьстта теркам тІабахийта беза ремонт дика яра, техника нийса а технологически кийча а хилара. Тоаяь хІара машин хьаэца еза лаьрххІа йолча комиссеша юртбоахама машинаш тІа а кхай тІа а болх бергболча наха дакъа а лоацаш.

Колхозийн совхозийн агропромышленни комплекса партийни организацеша, кулгалхоша, специалисташа йинза яргІйоаца выводаш е еза 1987 шера хьувкъам чуэцарах. Техника во а ший ханнахьа йоацаш а кийчъяр бахьан долаш мехка цхьайолча регионашка хьувкъам чуэцалга чІоагІа тІехьдоалаш хинна гІалаташ дувлийта йиш яц, из бахьан долаш дикка дукха хьувкъам боабир. Геттара лоархІаме да хьувкъам чуэцача машинай парк кхы тІа хьалйизар, хьаттен культураш цІенъяра-йокъаярен боахам чІоагІбара, продукци дІаоттаяь лоаттаяран кхы тІа тоаяран эша емкосташ дукхагІа хилийтара хьакъехьа гІулакхаш де деза. 1 апрель тІакхоачаш хьувкъам чуэца еррига техника тоаяь яккха еза.

ХІара мелиорированни гектарах пайда эцилга овлангара дикагІча оагІорахьа хувца деза. Из дара кІезигагІа бале а проектни хьувкъам баккхара бола мелиораторий, колхозхой, совхозий болхлой, еррига къахьегама коллективай бехктокхам лакхбе беза. Шоай ханнахьен дикен кийчде деза хий дехкен докъадаьи лаьтташ, мелиоративни системаштен хий дехкача техниканен еш йола ремонт. Лоацца аьлча, цу лаьтташ тІара хьадоалар юххера а дукхагІа хилийтара мел эшар де деза.

Геттара лоархІаме да Іай дергдола агрогІулакхаш массанахьа а дика вІаштІехьдаьха кхоачашдар, бІаьсти культураш дІаювча ханна кхоачамхиллал лаьттанца тІоадал Іоалр, удобренеш, пестицидаш, доагорахьакхара материалаш хилийтар, гурахьа дІалийна ялат миштал хьожаш, цунна деча гІулакха бокъонца тІахьожам лоаттабе беза.

Еррига культурай хьувкъам лакхбара керттера никъ — из массапахьа интенсивни технологеш караерзаяр да, иштта кхею культураш 1988 шера дІаюргьа 50 миллион гектарага кхоачаш долча лаьтта, цунца ялата яраш 39 миллион гектарага а кхоачаш. Лаьттан тІара ма могга дукхагІа пайда баргболаш укхаза тІаерзае еза техника, удобренеш, кхыйола материальни средстваш, низ а теркам а.

Цу технологей къайленаш караерзаяь Іилманхой, специалисташ, хьалхалаттараш шерра юкъе а озаш, отташ дола хьали баьцовгІай биологии теркал а еш, хІара кхайна къаьстта мегаргдола технологически карташ, балха планаш оттае, юртбоахама культураш кхеяра - еррига этапашка технологически дисциплина цІенхаштта - лоаттаелга Іалашде. Дагалоаттале деза, цу гІулакха тІа лоалам боаца хІамаш ца хилар, парна юкъе теркал де ца доагІаш цхьаккха а хила йиш яц. Кхыметтел кІезиг-дукха технологе тІара валаро хьувкъам лохбергба. Хьувкъам дикка лакхбеча, гербицидаш кІезигагІа дІаяхийта, механизаторий болх аттача бакка йиш хулийтача баьцадаарий культураш, хьажкІаш, шекар доаккха свеклаш, кхыйола бІаьсти дІаюв культураш хьалкхеяра астрахански, гребневи технологи шерра юкъейоалаяр лоархІаме да.

Боахама доал дара кердача хьалашка овлангара эргадаккха деза из Іилман хьисапе Іалашбелга. Хозрасчетни вІаши гІулакхаш леладара кІийлен тІа базови боахамаш, производственни Іилман - производственни системаш яхкара чотагІа дукххача наха хьалха латтача боахамий опыти Іилмана карагІдаьннараши карадерзадергдолаш хІама де деза, из геттара боккха лоархІам бола декхар кхоачашдара Іилманхой, специалистий, Іилман низаш айххагІа вІашагІтоха деза.

Хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашделга эггара хьалхарча аргІапа тийша да сагах, цун профессиональни экономически знанеех, культурах, кердалар, дикагІдар тІаэцарах. Цу хьакъехьа Іан замалахьа беррига ахархой кхы тІа кийчбе а Іомабе а беза. ДІаяккха еза формализм, хІама дІахьохара методаца, практически Іомабарга, хІара технологически процесси операции чакхъяккхара регулировка приемаши правилаши караерзаярга довла деза. Йинза яргІйоацаш хила еза специалистийн кулгалхойн практически аттестаци.

Боахамашка специалистий бола лоархІами бехктокхами дикка лакхлу хІанзарча хьалашка. Цар юкъарчал доаццаш болх бе беза хозрасчетни звене, бригаде, къахьегача коллективе. бухсоцаш хьахулачун хьакъехьа дизза жоп дала а деза, технологически системаш караерзаярен дІахо эргаьха тоаярен бокъонца бола организатораш хинна дІаовтта беза.

Керттердар хІара колхозен совхозен биззача боараме нах оарцагІбахар. производства еррига средстваех кхом беши рациональнии пайда эцар. лаьттанца — вай къаман рузкъанца дог цІена хилар. ШерагІа юкъейоалае еза доал дара экономически методаш, боахама чура расчет, затратий тІахьожама чекови форма, коллективни, дезала, арендни подряд, валовой доходага хьежжа къахьегарах луш дар. Ахархошта хьалашка оттадаь уж чоалхане декхараш кхоачашдаро дІадех цхьаннахьа а цхьа да воацаш моттиг ца хулга. хІара балха моттиге йолаш йолча еррига ресурсех пайда эцара дог цІена а ма доагІара а жоп луш вола визза вола да хулга.

Хьувкъама тІехьарча юкъарча къовсаме боккха лоархІам болаш я сий дола болхлой класс, вай социалистически индустри. КПСС ЦК юрта заказаш кхоачашдеча промышленни предприятей - коллективашка кхайк машинаш. запасной оатхалаш, мехкдаьтта продукташ, минеральни удобренеш, кхыйола материально - технически средстваш шоай ханнахьа лоаттаяра, пар дикал дикка лакхъяра тІахьехаш.

КПСС Центральни Комитет тешаш я юртбоахама еррига культураш дукхагІа хьувкъаяра, ялат, доакъараш, лаьттан тІара кхыйола продукташ дукхагІа яхара беррига низ механизаторамаша, хозрасчетни подрядни коллективай кулгалхоша, колхозий, совхозий агропромышленни комплекса кхыча предприятей специалисташа, кулгалхоша, партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша, къахьегача коллективаша тІабохийтаргхиларах, кхачан ресурсаш дукхагІа хулийтача доккхий толамаш а даьха XIX Ерригсоюзни партийни конференцена накъагІоргхиларах.

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитет.

Эн-би-си яхача американски къаман телекомпанена енна М. С. ГОРБАЧЕВА интервью

Том Брокау, Эн-би-си корреспондент: Господин Генеральни секретарь, США Іа хьоргболча наькъах дукха пайда балар догдоах. Мишта хет хьона, хІанз, КПСС ЦК Генеральни секретарь волча хана, Іайха американцаш дикагІа кхетабеш санна хетийхьона, хьалхарчул, кхыча посте хьо хиннача ханарчул?

М. С. Горбачев. Аз жоп лургда цу хаттара, господин Брокау. Бакъда сона ловра вай къамаьл дІадолалуше Эн-би-си вІаштІехьдаьккхача гІулакхахи таронехи пайда а эцаш эггара хьалха дег тІара моаршал дала вайга ладувгІаш болча берригача телезрителашка, дерригача американски халкъага, советски халкъагара цІенча дег тІара моаршал дала.

ДІахайта безам ба са духьал укх шера а американцашкара 80 эзар письмо айса ийцалга. Парте Центральни Комитетага кхьачача кхыча мехкарча почтах кхоалагІа дакъа хул из. Письмой автораш дуккха тайп-тайпара нах ба. Конгрессменашкара а да письмош, гІулакхаш леладеча нахагара а да письмош, дукха письмош ух Іилмахошкара, культура викалашкара, геттара дукха письмош ух кагирхошкара.

Хой хьона, са дог тохадолийташ хІамаш дукха да цу письмош тІа. Авторий уйлаш, дукхагІча даькъе вІаши тара я йолаш, чоалхане доацача, бакъда цунца цхьана чІоагІа лоархІаме долча, хетаргахьа, американски халкъа дагадоахкаш долча массехк деша, проблемана тІайолхаш я. Цу письмош тІа дувцар да наха дагадоахкарий хьакъехьа: дукха кхохкам болча, дукха сатем боацача, регионални конфликташ дІаяланза а лаьгІъяланза а йолча дунен тІара ситуаци. Советско - американски отношеней хьакъехьа чІоагІа сагота хилар, хетаргахьа, из эггара хьалхарча моттиге латт.

Цу письмошка гІолла сона ходеннад, американцаш Іалальмате чІоагІа безам болаш, дунен тІара ситуаци дикагІча оагІорахьа хувца уж гІерташ хилар. ХІаьта эггара хьалхарча плане оттаду цар вайна юкъера гІулакхаш, вай халкъашта юкъера гІулакхаш хувцара хьакъехьара дош.

Цу письмоша дукха деннад сона американски халкъ дикагІа довзара даькъе. Цар шерью кхыча каналашка гІолла, цу даькъе американски политически деятелашца дерригача боарамашка хула контакташна гІолла а, йоагІаш йола Іалаьмате йоккха политически информаци. Бакъда, хІанз сона дикагІа йовз американски. общество, сона хетачох, хІанзарча гІулакха тІа со вахалехьа йовзаш хинначул.

Хой хьона, лоархІаме дар фуд — из хьога дІаала безам бар са: сога, Советски Союза Правительствага, тха халкъага ухийтача шоай письмош тІа американцаша дувцаш дар тха халкъо, оаха массане, советски наха чІоагІа кхетадеш а тхона кхоачара а хилар да. Сона гу цу гІулакхах вай йоккхача шин паччахьалкхен политикаштен правительстваштен шоай халкъий настроени кхетае а цар лоІам шоай политике хьахьокха а таро луш, кхыметтел декхарийла еш а дола керда хьал хьахилар.

Аз хІанз кхыдола дешаш юстара доах, бакъда ала безам ба са вай отношеней хьакъехьа. Со Вашингтоне гІоргва из проблема а ювца безам болаш. Аз лоархІ из керттера, — мишта хувцаргьа вай воай мехкашта юкъера отношенеш дикагІча оагІорахьа. Американцаша шоай письмош тІа йоах: ХІана хила йиш яц вай союзникаш, хІанз хІана хила йиш яц вай уж? Мел дукха проблемаш я дунен тІа! Вай паччахьалкхенашка болаш бола низ — экономически бар а интеллектуальни бар а вІашагІтоха могаргдеций вайна — из проблема къоастае могаргдолаш? Из чІоагІа лоархІаме да, чІоагІа лоархІаме да.

ВІаши дІа-юха кхеташ хила деза вай. ХІаьта, сона хетачох, дукхагІа вІаши дезаш, вай паччахьалкхенний истори дикагІа кхетаде а.

Советски Союз — уникальни явлени, из бІарчча сообщество я — 100 совгІа къами народности. Из мара деций дІаулйлаcл Іа, тахан Советски Союз хьаьча цу халкъашта карагІдаьннар мел дукха да! ХьатІадоагІача шера белгалдоаккхаргда Россена крещени ль эзар шу дизар. Цул хьалхагІа а ма хиннайий Киевская Русь, динамични халкъ а долаш, оригинальни культура а кхыча паччахьалкхенашца шерра бувзамаш а долаш. Хьаэцал Іа Закавказьера тха халкъаш, Средни Азера халкъаш. Цар истори кІоаргга бІаьшеренашкара хьадоагІаш да. Ший тайпара, моллагІдар санна я доацаш, лоархІаме истори долаш да Прибалтика халкъаш. Из деррига а тахан — Советски Союз. Тха историчухь дуккхадар ше-шегІа хьахинна дац. Чингиз-Ханагарен Батиягарен денз хьа а дукха тІехьагІа а тІавена моастагІа юхаветта везаш хиннад тхо, лорае йийзай тхоай самостоятельность. ХІаьта характер а чІоагІьеннай, маьхаленаш а хьахиннай. Тха деррига халкъаш доккхал деш да шоай культурах, меттах. Уж патриоташ а шоай гІулакхах дашаш а да. Тхо а тха гІулакхаш а кхеталургдац из тха истори довзаш ца хилча.

Тхо машара чІоагІа тІехьа да. Еррига Советски Союзах хьо чакхваьлча, массе а оагІорахьа, из хозаргда хьона массанахьа а. ХьатІадоагІача кІирагІа США хургйола са визит советско - американски отношенешка лоархІаме этап лоархІ оаха. Из да са президентаца Рейганца кхозлагІа вІашагІкхетар. Тхо кІал кулгаш язде дезаш да гаьна кхетар юкъерча боараме а кІезигагІа а долча ракетий хьакъехьарча договора, стратегически наступательни герзаш кІоаргга дувца дезаш да, ювцаргья кхыйола дунен проблемаш. БІарчча хьанийцача, сона хетачох, доккха къамаьл хургда тха.

Т. Брокау. Укх цхьан сахьата укхаза а да вай дувца хІамаш. Масала, Хьа визитага догдоахаш дукха да. Массане а дог тохадолийташ да РСД хьакъехьа кІал кулгаш яздергдола договор. Бакъда, дукккхабараш кхераш а ба Советски Союзагахьа Европе йоккха совле йисар. Европера шоай бІухой, танкаш, тІема верталеташ кІезигъе кийча дий шо?

М. С. Горбачев. Цкъа-дале американцаш а европейцаш а, беррига кхыбараш а ховш хила беза: Советски Союз цхьаккха сагах лата лерхІаш йоацилга. Эггара хьалхардар из да. ШоллагІдар: йолаш я вІашдухьал латтача шин блока доазонашка хьахинна реальносташ. Йолаш я белгтала асимметри бІунашка а герзашка а. ВІалла тІехьа ца а доахаш из дувца кийча да тхо, предложенеш еннай оаха. НАТО позици активнегІа хиларга хьежаш да. Практически плане из дувца кийча да тхо, истола гонахьа Іо а хайша дешаш къоастаде.

Т. Брокау. НАТО-с, къаьстта США-с, чІоагІа хам бергбар шоай цхьан оагІорахьарча порядкагІа шоай бІуна наступательни йоацача, дукхагІа оборонительни йолча планагІа перестройка оаш йича.

М. С. Горбачев. Оаха дІахьайкабаьб тхоай военни доктрина чулоацам, из оборонительни я. Аз цІаьхха а ях: тхо кийча да, гаьна кхетар юкъерча боараме а кІезигагІа долча ракеташта санна, истола гонахьа Іо а хайша моллагІдар санна дола герз а бІунаш а дувца. Тха гІулакхаш конструктивно хургда.

Т. Брокау. МалагІа тешам ба, Хьона хетачогІа, аьхки Іа а президента Рейгана а стратегически ракеташ, бокъонца кхераме ракеташ, шовзткъен итт процент кІезигъяра долча договора кІал кулгаш яздергхилара?

М. С. Горбачев. Сона хетачогІа, советско - американски отношеней дог лоархІаш долча цу деша хьакъехьа реальни перспективаш йолаш я. Сона хет, хІанз хургйолча визитагІа президентаца Рейганца вІашагІ а кхийтта, вІаши дагардар ца хайча, оахош деча къамаьлагІа фу хургда хьалхагІе а ха хала да, аьнна. Фухха дале а, дувца хІамаш-м да тха. ХьалхагІа аьннар юха а ях аз: Оаха лерхІ, хІанзара администраци йолча хана, аз ма аллара, хІанзара администраци йолча хана, герз дІадаккха ядерни герз дІадаккхара тІаберзабаь болча керттерча лостамагІа хоадамболлаш хьалхашка а доалаш боккха болх бе йиш я тха. Оаха дер конструктивни хургда. Сона хетачогІа, американцаш а, дуне а теша мегаргдолаш оаха леладу гІулакхаш конструктивни-м да.

Т. Брокау. Герз дІадаккхара йолча переговорашка шун керттерча викало укх деношка аьннад, стратегически ракеташ шовзткъе итт процент кІезигъе тарлургда, аьнна, хет сона, хІаьта СОИ, «седкъашкара тІемаш» яха дешаш американски халкъо ше къоастадолда. СОИ дІакъовлара дош, межконтинентальни ракеташ кІезигъяра условешта лаьрхІа хІанз оттадар селла лоархІам болаш дац, аьнна, хет Хьона?

М. С. Горбачев. СОИ-х дола дош — из переговорашка дувца хІама дац, аьнна, хет сона. Оаха дувцаргда стратегически наступательни герзех, боарамех а лохерча боарамех а, вІаши духьала гаргадахара оаха баккха йиш йолаш гІа а ба, баьккха а баьккхаб. Оаха дувцаргда ПРО договор лоарзагІа ца йоалийташ цІенхаштта лораергхиларах. Цу хьакъехьа къамаьл дергда оаха.

Т. Брокау. Аз нийса кхетадой-те, Іа лерхІ межконтинентальни ракеташ 50 процент аьхки кІезигъе мегаргья, хІаьта СОИ — къаьстта дош да?

М. С. Горбачев. Оаха тхоай позице хоадамболлаш формулировка яьй: хьалхарча этапе шовзткъе итт процент кІезигъе кийча да тхо, ПРО Договор цІенхаштта лора а еш, ПРО-на СОИ-с духьале ергйоацача лостамагІа Америке хьаштдале тохкамаш дайта, ПРО-на СОИ-с новкъарле ергйоацача боараме.

Т. Брокау. Господин Генеральни секретарь, хила тар ма лой, СОИ, «седкъий тІемий» проблема къоастайнча — духхьала «седкъий тІемаш» хиланза даргдац яхар, дІа а даьккха, межконтинентальни ракеташ дукха а дукхагІа кІезигйича, политически а технически а СОИ хиланза яргІйоацаш хІама ца хила?

М. С. Горбачев. Из дар-кх аз господин Рейганга Рейкьявике яьхар а. Цу хьакъехьа кулгаш язде ши гІа мара бисабацар. Никъ дІалаьцар СОИ-с.

Юкъера ракеташ, дІаяхара гаьнал кІезигагІа йола ракеташ оаха кІезигъеш хилча, хьалхарча этапе 50 процент стратегически тІагІортара герзаш кІезигде, пул тІехьагІа ядерни герз цІендаь дІадаккха а тхо раьза хилча, сенна эшаш да космоса милитаризаци елга, сенна эшаш я СОИ? Шоана ховш ма дий, вычислительни технике шоашка совле я а мотташ космосе гІолла хьалха а баьнна, шоаш тІехбала гІертача, оборона сферерча американски плановикий аргІанара илюзи из йолга. Бакъда, халахь, господин Брокау, тІом чакхбаьннача тІехьагІа, цу а вокх а оагІонгахьара массаза гІертаб хьалха а баьнна совле шоашкахьа хилийта, вай лархІа эттача, гучадаргдар, цунах цхьаккха хІама ца хулга. Духхьала воай мехкаш довзаш а, дунен тІа ира ситуацеш хьа еш а доахк-кх вай. Дерригача ядерни герзах 95 процент, кхы дукхагІа а хила мег, СССР-ген США-ген да. ТІаккха хІанз фу де деза — герз космосе хьалдаккха деза? Цунах тІехье миштай ховргдоаца дестабилизаци хургья.

Уйла ел, мел ха йишар вІаши нийсдара хІанзарча ядерни потенциалий критери лохаш? ЧІоагІа чоалхане да из — потенциалаш вІаши нийсъе а хоадамбе а. ХІаьта итташ шерашка тхона кораяьй критери.

Нагахьа санна, вай космосе хьалдаьлча, герз а цига хьалдаьккхача, цига яхье даьлча, Іоадича, укхаза кхы критереш эшаргья. МалагІчо мала, яха хорша йолалургья. Цхьан оагІонна цІаьхха гургда вож хьалхайоалаш. ТІаккха фу хургда? Из да цкъа-дале.

ШозлагІ-дале: ший ханнахьа политически решенеш тІаэцалга юкъера дІадоаккхача техниках тийша дуталга — кхераме ловзар да. ХІаьта керттердар: вай халкъаша хоадамболлаш йола уйлаш хьалхайоах, тІаккха, цу е вокх мехка наьха группай, хьаштдале цхьаболча дукхача наьха лоІамагІа, цар хьаштегІа гІулакхаш леладе декхарийла да вай? Из демократично дац. КІезигагІчар шоай лоІам дукхагІчарна начбехка бокъо яц. Демократи — из дукхагІбараш.

Т. Брокау. Президента ше декхар тІаийцарг лоархІ. Аз-м укхаза «седкъий тІемий» хьакъехьа переговораш ергъяц, хІаьта а, аьлча лоархІаме хет сона, США дукхабараша лерхІ, советски оагІув а космоса милитаризаци еш, ший СОИ программа а йолаш я, аьнна. Из дош вай укхаза къоастадергдац; аьнна хет сона. Бакъда, кердача ІаьдалагІа уйла ярга-м дала дезаргда. Тхона дукха хезад, дийшад, кердача ІаьдалагІа уйла яра хьакъехьа «Перестройка» яхача книжка тІара. Іа ях, кердача ІаьдалагІа уйла елга, кхерамзле тІема средстващца кхы дІахо Іалашъе йиш яц, яхалга да. Из иштта долга дикагІа хьагойта йиш я Афганистанера советски эскар хьаара а доаккхаш. Тахан оалалургдарий-те Хьога. из де кийча маца хургда шо?

М. С. Горбачев. Даьча хаттара жоп далалехьа, Советски Союз СОИ е СОИ-на тара йола хІама хьаеш я, аьнна кхессача реплика фу йоах хьожаргва со.

Советски Союзо ца деш фуд аьнна ала хала да, хІана аьлча цо практически деррига а ду. Америка ВІашагІкхийттача Штаташа мел дер, хетаргахьа, Америкас СОИ оагІонгахьа ду тохкамаш санна дола тохкамаш а фундаментальни тохкамаш а ду-кх. Бакъда, оаха хьа а ергьяц СОИ, е дІа а йоаржаергьяц СОИ, из дара тІахьех-кх оаха Америка а. Нагахьа санна американцаша ла ца дувгІе, жоп а хургда 10-зза, 100-зза дарегІагІа. Бакъда, тІаккха бизза бола бехк тІабужаргба американцашта, цар администрацена.

Т. Брокау. Цунах доалл деррига а гІулакх. СОИ хьатІадоагІача бІаьшерене мара дІайоаржаергьяц. Дикка лаьгІъяй хІанзле а СОИ-на йола ассигнованеш. Американски халкъага сигнал яхийталехьа, бакъахьа децари-те, стратегически ракеташ кІезигйинза яргІйоацаш хилча. Из гІулакх (СОИ) тІехьадоахащ да, США из СОИ эшаш а йий-хьогІ яха хаттараш эттад. Из процесс ма хулла сихъяра, эггара хьалхагІа кІезигъе еза стратегически ракеташ. Цул тІехьагІа эше жоп дала а ха хургья шун.

М. С. Горбачев ПРО юташ хилча. Афганистана хьакъехьа. Из — тха лоалахо. Еррига режимаш йолча хана а дика лоалахой долаш хиннад тхо. Россе Советски Іаьдал оттар хьалхарчарца тІаийца паччахьалкхе я из. Цига доалдеш хиннаб паччахьаш, кхыбараш, дІанхай шо-шоай процессаш, цига фухха хиннадале а, тхо массаза а доттагІий долаш хиннад. Берригача лоалахошцара гІулакхаш а иштта леладе гІерт тхо.

(Инстедоалар 2-ча оагІо тІа).

Эн-би-си яхача американски къаман телекомпанена енна
М. С. ГОРБАЧЕВА ИНТЕРВЬЮ

(Чаккхе. Долалур 1-ча оагIо тIа).

Йовзаш йола революци хинначул тIехьагIа Афганистане чура реформаш хилар, общества тIехьайнсачара хьалхаяккхара гIа баха болабелар. Болх бе йолаелар кхы правительство. Из-м чура процесс я.

Цунца цхьана эггара хьалха арахьара чу а гIерташ керда режим йохаяра тIаерзаль йола процессаш хьалсувса йолаелар. Цу халача хана, шоай лоалахошка кхайкаш санна, афганцаш тхога кхайкар, гIо дар дехаш. Цхьабараша цхьайттазза кхайкад йоах, вокхар — кхойттаза. Цу цхьан моментах, ситуаци геттара а михьаръяьннача хана Афганистана правительства дехара жоп делар оаха, эскара кIеззига йола контингент дIайигар цига, хIаьта ООНа Устава духьала хIама долаш дацар из.

ХIанз тхона хов ситуаци къоастае езалга. Из проблема сихагIа къоастаяра навкъаш лех оаха. Сона хет, нагахьа санна американски администраци бокъонца из политически навкъашца дIакъовлара тIехьа яле, из дош сихха къоастаде йиш йолаш санна.

Т. Брокау. Сиха яхалга— кхоъ, ялх бутт.

М. С. Горбачев. Цу хьакъехьа господин Рейганца оахош къамаьл дергда, аьнна хет сона.

Т. Брокау. Из Вашингтонерча шун ден повестка-лоархIаме пункт хургья Афганистанера Советски Эскар арадаккхар а, правительствас цигара СССР-а кхерам тIатувсаргбоацаш тешам балар а.

М. С. Горбачев. Центральни Америкерча а Африка къулбехьарча а, Гаргарча Малхбоалехьарча а, Персидски Заливерча а, Афганистанерча а регинальни конфликтех оахош дувцаргда, аьнна, хет сона.

Т. Брокау. Куба а Никарагуа а хIанзарча боараме, хьалха а санна хьаллаца кийча вий-те Хьо?

М. С. Горбачев. Цу пачхаьалкхенашца оахоша леладеш дола гIулакхаш алхха хьаллийца а лорадаь а ца Iеш, дегIанхувла а тоаде а деза уж. Сона хетачох, цу тайпара хаттар деча хана хьона дагахиннар кхыдар да.

Т. Брокау. Со ала гIийртар дар: Кубе, Никарагуа кхы герз, советникаш ухийтаргбий оаш?

М. С. Горбачев. Сона хетачох, ихохкам лоаттабе, чугIорта бахьан хилийта гIерташ дувца хабараш да цига дукхагIча даькъе. ВIашагIкхийттача Штаташта сандинистски режимо кхерам тIатувс, аьлча велавала безам боагIа са. Из кIал кIийле йолаш хIама дац. Америкас боацабеш хиннаб мохк. ДIахо кхы нитта лаха йиш йолаш хиннадац халкъ. Диктатура ла безам а боацаш, цунна духьала гIеттар из. Iаьдал ший бе деллача халкъа нийсхон тIехьа йола эгIазал хьаллаьдараш даьр морально бакъ хIама хет тхона. Цунна раьза хIана яц США администраци? Сона хетаргахьа, кхыметтел Конгрессе а кхетадаьд из, хIаьта Никарагуас шоашта кхерам тIа ца тувсалга дуккхача американцаша дика кхетадеш хиларах вай дувца а дувцац.

Т. Брокау. Бакъда, кердача тайпара уйла еча хана, Iа нитта ма аьннадий цох, Никарагуа а Куба а санна долча мехкашта военни новкъостал делга кIезигде йиш йола ха хьатIаэттаяц-хьогI? Оалаш ма хиллара, шоаш латтийтал уж режимаш.

М. С. Горбачев. Кердача тайпара уйла ярах Iа сел дукха дувцандаь, пурам да сона Хьона зIамига урок яла. Сона хетаргахьа, Хьо цу гIулакха духьала хургвац.

Т. Брокау. Кердача тайпара уйла яра хьехархо ма вий Хьо...

М. С. Горбачев. (вел). Сона хетаргахьа, ткъаь иттшовзткъа шу хьалха, хIаьта 50 — 70 шу хьалха хинначунна вIалла тара а дац хIанз дунен тIа этта хьал. Империш дIальннай, уж яц. Шоай лоIамагIа дегIаахара наькъа тIа даьннад итташ халкъаш. Дуккхал политически даькъе кортамукъа, шоай лоIамагIа хила лайна ца Iеш, царна лов дикагIа, нах санна даха. Царна эш кхача, тIадувха барзкъаш, медикаменташ. ДIауйлаел Iа, Азе, Латински Америке, Африке бахача ши миллиарди ах миллиарди болча нахага я Iалаьмате дукха Iалама ресурсаш. Iалаьмате йоккха къахьегама ресурсаш. ХIаьта а уж ба-кх декхар тIалатташ, цар вахара боарам геттара лоха ба. Хаттар отт: теркал ца деш дита йиш-йий цу тайпара хьал? Йиш яц. Из къоастаде доагIаш да.

ХIаьта экологи? Юкъара, глобальни проблема яц из? Лазарашца къовсам лоаттабелга? Из яц юкъара проблема? ХIаьта вIашин цхьана гIулакхаш ца леладеш мишта караерзаергья Iилма-технически революци? Из яц юкъара, глобальни проблема?

Советски Союза а Америка ВIашагIкхийттача Штатий а шо-шоай хьашташ да, бакъда, хьашташ да кхыча мехкий а халкъий а. Нагахьа санна хьалхагIа дунен тIара гIулакхаш низ болаш волчо лхачунга хьежжа леладеш хиннадале: чIоагIагIа вар бакъхиннав, хIанз из хIама пайдана дац. Вай мел низ болаш дале а, шун а тха а бокъо яц халкъашта воай маьхаленаш качъехка, воай вахара хьисап царта дIаэцийта гIерта, социальни хоржам качбехна. Из цар шоай гIулакх да. Нагахьа санна хIара халкъа ший безам бар харжа йиш хилара, цун ший хьашташ хилара вай мукIарал ца дой, дунен халкъашта юкъе леладеча гIулакхех цхьаккха хIама хургдац. Уж хIанзле а цIенхаштта талха тарлуш да. Кердача тайпара уйла яро лерхIар да: хIара халкъо хьахержачун сий делга. Алхха сий даь ца Iеш, морально, хIаьта хиланза дарглоацача хана военни а оборонительни а даькъе хьаллаца гIерт тхо халкъо хьахержар, ший бе деллар лораде цунна низ дIанхачийтар духьа. Укхаза долла хIама къоастаде деза. Юкъарча низашца хувца деза гIулакхаш леладелга, дунен команда тела йиш яц, цох хIама хургдац. ГIулакх хувца деза.

Т. Брокау. Политике символаш мел лоархIаме я хов Хьона, господин Генеральни секретарь. Малхбоален Малхбузен екъара «Берлински пенал» нийчагIа символ яц дерригача дунен тIа. ГДР-е хьай йолча влиянех пайда хIана эцац Iа из пен дIабаккхийтара? Сенна эшаш ба из?

М. С. Горбачев. Сона хетачох, из дош къоастадаьдаьннад. Суверенни пачхьалкхе йолча ГДР суверенни бокъо я ше хьахержар лораде а ший чурча гIулакхашта арахьара чу ца гIертийта а. Малхбузен Берлинера гIолла дукха хIама дора цу мехка халкъа политически а экономически а зе деш. Хаьддача ситуаце хьахинна хIамаш да уж дерригаш.

Аз довзийтаргда хьона малхбузехьарча немцана цкъа айса денна жоп. Цо сога аьлар: хьажал, господин Горбачев, Сталина аьннад: гитлераш хьа а ух, дIа а ух, хIаьта немецки халкъ, немецки пачхаьалкхе юхеюс. ХIаьта оаш Германи йийкъай шин пачхаьалкхенна. Цу хана аз цунна жоп делар: «Диканд, хьадувла, истори а факташ а дагайохаргья вайна». Аз дерригa дагалохийтар цунна. Цунна а хIамаш довзаш хиннадар. Ялте а Потсдаме а баьча бартагIа доацаш нийсденнад Германи екъалга. Долче, хьона хиннаб аьнна хетачул хьалхагIа хьахиннаб пен. Кхыдар да из хьабаь материал кхыяр хилар. Из бахьанце хьахиннад тахан вайна гуш дар. ХIаьта из дерригa хIанз долаш дола хIама да, хIаьта долаш дараш, цар дIадехаш ма хиллара, лархIа доагIа.

Т. Брокау. Сона хетачох, укхаза пенах тIехкховсалургдац вай, бакъда, сага бокъонаш. СССР-е кердача тайпара уйла ярах а сакхетам хьахиларах а дуне миштa тешадергда, нагахьа санна гражданство йоаяр ихерам боацаш, оаш СССР-е бахача наха дIаахен цIаахен бокъо луш ца хилча.

М. С. Горбачев. Хьо, господин Брокау, эгIазгIоргвий аз духхьал жоп делча? Аз кхетадечох, соца вагIар дийша а хIамах кхеташ а саг ва. ХIаьта из санна йоккхийча а лоархIамеча а темах дувцача хана, цун спекулятивни дакъа мара хьаэцац.

Бокъонех лаьца Америка моллагIча викалца дувца кийча ва со, хьоца дувца а кийча ва, нагахьа хьо кийчавале. Тханцига а, шунцига а, дунен кхыча доакъошка а бокъонаш лораяра даькъе гIулакхаш мишта латт хьона дIадовзийта. Бокъонаш хилара, гражданий шерра бокъонаш хилара тIехьа да тхо. Цудухьа яьй оаха революци. Революци еча хана оаха фу даьд хой хьона: помещикашкара Iаьдал хьа а даьккха халкъага дIаденнад, фабрикаш, заводаш, частни доалахье хьа а яьккха, къахьегамхошта дIаеннай. ХIаьта цу кIийлен тIа дIадаькхад саг воацавелга. Хьаьй планови экономика, хIараненa къахьега бокъо еннай. Хьабе болх боацаш нах боаца дуккха шераш да, хетаргахьа, шовзткъе иттанел совгIа. Мах боацаш дешийт пачхаьалкхено, мах боацаш медицински гIулакх дара тешам лу пачхаьалкхено, обществос; къахьегамхой чуIача фусамашца Iалашбара де дезараш дукхагIча даькъе шийна дIатIанийцад пачхаьалкхено.

Шийна теркам тIаозаш хIанад из? Къаман дохода боарам Америка ВIашагIкхийттача Штаташка болчул лохагIа ба тханцига. Сага-сих кхоачаш бар а. Цхьабакъда, социальни даькъе саг лораварга диллача шунцигарчул дукхa дикагIа латт гIулакхаш.

МалагIча шера вaьв хьо?

Т. Брокау. 1940 шера, господин Генеральни секретарь. Хьона ма хой со фу ала гIерт...

М. С. Горбачев. Цу хьакъехьа а дувцаргда аз.

Долче, 1944 шера Франклин Делано Рузвельта экономически бокъонех, социально - экономически бокъонех билль оттаьяр, уж проблемаш къоаста ца йича реальни, йизза бокъонаш хила йиш яц, аьнна хеташ. Цийна теркам тIаозаш билль яр из. Цхьабакъда, из конгресса архивашка эллийсар.

Социально - экономически бокъонаш ца лархIарах, цу хьакъехьарча дунен халкъашта юкъерча документашта кулгаш ца яздарах а царна ратификаци ца ярах а Американа критика елга теркал а деш. — цунна критика ю дерригача дунен тIа, — укх шера июле господина Рейгана социально-экономически бокъонех йолча билля ший вариант оттаьяр. Бакъдар аьлча, Рузвельта хинна билль яцар из. Сона хетачох, Миссисипе чура а Волга чура а дукха хий IогIоргда конгрессой администрацей социально-экономически даькъе тешам хулийталга американски халкъа бокъо лархIалехь. ХIаьта Советски Союзе из тешам болаш ба.

Iа гIеттаду мехкара нах дIаахийтара а ца ахийтара а дешаш. Хой хьона, из халкъ хьахиннад, вIашагIкхийттад иммиграционни процессех. Вайна хетараш бе-бе да. ХIаьта Америке а Канаде а дукха тIера миччаб, масала, Мексикера, кхыча пачхаьалкхенашкара хьабаьнна нах шоайцига ахийтара, цар лакха говзал яц, яхаш. 70-ча шерашка къаьстта дукха бар Советски Союзера дIабаха ловраш, шун администраце доккхача гIулакхa тIа волча цхьанне аьлар: Советски Союза чотагIа математикий проблема 50 процент къоастайир вай. Долче, Американа лов цу каналашка гIолла, цох хьинареча тайпара сага бокъонаш лораелга а лоархIийташ, ший проблема къоастае — хIамах дика кхеташ бола нах шийцига дIабига. ХIаьта оаха тхоаш лораду. Из цкъа-дале да. ШоалагI-дале, тхо цIаккха а раьза хургдац тхоай пачхьалкхенера нах дIаухилга хьалхадахара.

Т. Брокау. Дукха моттигаш ма йий...

М. С. Горбачев. Цар духтIа а довргда. Дерригa цхьан кога тIа даргда. Хаьдда йола моттигаш чIоагIагIа терко тIаяхийта къестаю оаха. Из хов конгресса, из хов президента. Хаьлда моттигаш гуманность а йолаш къестаергья оаха массаза. Цхьабакъда, тхоай законашка хьежжа. ХIаьта шо шоай уставаца наьха цIагIа чу ма гIерталда. Тха тхоай пачхаьалкхе я — демократически, цо когтIортилга ю конституцех, законех. ХIаьта дика лоIам? Из тха болаш ба. Дезалаш вIашагIкхетарах проблема лерхI оаха, хIаьта из къоастаяра гIо а дергда. Нах дIаахийтарца ювзаенна кхыйола проблемаш а я. ХIаьта тхо царга теркам тIабахийта хьежарг а да. ТIаккха оаш цу проблемана политически спекуляцеш юкъе ма кхахьа.

Т. Брокау. Нагахьа санна, аргда вай, шун мехка закон кхоачашделга сов мела лелаш хилча фу хет Хьона, господин Генеральни секретарь. Аргда вай, виъ эзар советски жугате ва мехкара дIавахарга дуккхача хана денз хьежаш, царех цхьабараш рак йолаш ба, шоай гаргарча нахах дIакхета ловш ба уж. Адамий Iаьдалагiа фу хет Хьона царех?

М. С. Горбачев. Сона хетачох, доазол дехьа дIабаха оаха бокъо ца луш нах битабаш пачхаьалкхен кхерамзле лораяра юхасовцабаьраш ца лаьрхIача. Кхыдола бахьанаш дац. ДIахо а иштта хургда из.

Т. Брокау. Господин Генеральни секретарь, перестройках лаьца хьога хаттар де безам ба са. Шун экономикана перестройка ярах. Советски Союзе эггара хьалха де лезар да кхачан продукци яккхара перестройка елга. Шун геттара бонкха бола мохк кхачана импорт еш ба. Шун ши процент мара йоацача юртбоахама кагийча участкаша юртбоахама продукци арахецача юкъехьошдола дакъа Iалаьмате доккха да. ДукхагIдола лаьтта бахача нахага дIа а денна, цун дикагIа стимулированни е уйла йолаш дий шо?

М. С. Горбачев. Из хаттар деш вар сога господин Рейган а. Сона хетачох из сога хатта хьога аьннар а из ва. Цхьаккха башхало йоацаш цхьатарра я цун формулировка!

Т. Брокау А, из информаци шерра йовзаш я Америке президента а моллагIча репортера а.

М. С. Горбачев. Аз фу аргда хой хьона: кхачан проблема я тхацига. Юкъера лаьрхIача хIаранега 3400 совгIа калори тхога кхоаче а иштта да из. Гуш ма хиллара, проблема ювзаенна я кхачан структураца.

ХIанз, кагийча индивидуальни боахамаша мел продукци арахецарах. Ши процент гаргга долча пайда эцача лаьттан тIара кагийча индивидуальни боахамаша йоакхх юртбоахама продукце цхьадолча тайпай кхоалагIа дакъа. Цу индивидуальни боахамий вIаштIехьадаргдацар шоай цхьаккха а хIама хьаде. Амма царна лу ялат, хьайбаш, удобренеш, технически гIо - новкъостал ду, специалистий консультацеш ю, транспорт лоаттаю, колхозашен совхозашен фу тел. Колхозащен совхозащен интеграци я цар. Йолаш я договорни практика, колхозои индивидуальни боахамои шоайла договораш увттаду. Уж дукхагIча даькъе цу колхоза е совхоза членаш ба. Цудухьа дакъалоац цар юртбоахама продукци алсамйоаккхача процессе.

Т. Брокау. Из практика шеръяргйолаш дий шо?

М. С. Горбачев. Цу даькъе теркам тIаозаш цхьа оагIув, ший тайпара цхьа аспект я. ХIанз оаха дуккха а йилла, дезалашта а наьха группашта а лаьттан участкаш, е лелае производства цхьайола средствааш дIател. Шоай инициатива хьахьокха ях оаха царга. Тха вIаштIехьдоал доккхача боахамий а йоккха йоацача цу группай а хьашташ вIашитарде. Цу тайпара лостам ма хулла хьаллаца дага да тхо. Цо хIанззехьа а хьахьекхар шийх дика пайда боалилга. Цхьабакъда, из колхозни строй дIайоаккхилга дац. А. из иштта дац, из да дуккха хIама шийна тIаэцача бокнхача боахамен дезала е, йокиха йоацача группа инициатива, ший хьашташ, материальни хьашташ дикагIча оагIорахьа цхьана тарделга. Из ду цхьайола культураш кхеяра е хьайбай продукци яккхара. Из оаха шерра юкъе а кхувларгда.

Т. Брокау. Цхьайолча предприятешта шоай маьхаш оттаде бокъо лургйий оаш, мехка болх боацаш бола нах дукхагIа хилийта раьза хургдий шо, экономически спадаши инфляцеши хиларах кхера а ца кхераш перестройка цхьа дакъа хиларах тарра из чакхдаккха хьожаргдий шо? Цу гIулакхо йизза хувцаргъяр советски экономически система.

М. С. Горбачев. А социализма гомашка а тхоай методашца а къоастадергда оаха из. Малхбузехьа структурни политика а модернизаци а болх боацаш нах бисарца ювзалу. Тхоайцига из ца хилийта безам ба тха. ХIаьта иштта чакх а даргда из. Уж таронаш хьаелл планови экономика. ХIанззехьа а дIадоладеннад тхо кердача моттигашка а кхыча сферашка а, къаьстта гIулакх деча а торговле сфере а из деш, болхлой моттигаш хьаяра планаш увттае. Иштта, планови кIийле а йолаш, цхьан сферагара кхычунга баргба нах пачхаьалкхено доагIаш дола новкъостал а деш, кхыйола говзалаш а караерзаеш. Сона хетачох, къахьегамхой доходашта ца Iаткъаш чакхдаргда из. Кхыча бесса аьлча, Iилма-технически прогрессага йоала экономика хургья болх боацаш нах бутаргбоацача социалистически хьисапе долча гомашка. Из тха керттера декхар да.

Т. Брокау. Укх гаргарча хана СССР-е Коммунистически парти мара кхыйола парти хургйий?

М. С. Горбачев. Из хиланза яргьяц аьнна хетац сона, иштта хет тха обществана а. Тахан мехка шерра деш дола хувцамаш, экономика, политика, демократе сфера, духовни сфера, социальни сфера чулоацаш дола кIоаргга хувцамаш КПСС хьалхленца дIадоладеннад.

Оаха мехка хьаяьй керда атмосфера, гласноста, къайле йоаца атмосфера, планаш а е тха демократизаце а гласноста а процесс дIахо а кIоаргъе. Из дерригa а КПСС инициативагIа ду. Критика ала шийна хьатIайицаб парте. Из я-кх демократи.

Т. Брокау. Цунах лаьца къамаьл дича бакъахьа да вай. Хьай книжка тIа Iа ях: Бакъдар — из керттердар. Ленина яьхад: дукхагIа сердал. Центральни Комитетерча хьа коллегех цхьане, московски кулгалхо хиннача Ельцина реформаш яра, кхы а сихагIа реформаш яра тIехьа даьча къамаьла кепа тоханзар, бакъда, из балхара мукъавалийтача къайла а дахьанзар, цох дукха а яздир. Американа из сталинизма лув кхера болаш санна хийтар. ГIалат-м дацар из?

М. С. Горбачев. ГIалат дацар. Тхо перестройка яра наькъагIа чIоагIа а леррагIа а гIоргда, демократе, реформай наькъагIа чIоагIа а леррагIа а, цхьабакъда, тхо этапаш юкъе а юташ гIоргдац. Оаха авантюризм а хулийтаргъяц. Оаха цу хьакъехьа кхыча мехкий опыт Iомаяьй. Иштта тхоай яр а. Цхьабакъда, оаха консерватизм а хулийтаргъяц. Оаха авантюризм ца хулийташ къовсам лоаттабергба, иштта консерватизмаца а хаьдда къовсам лоаттабергба. Тхо чIоагIа гIалат ца довла гIерташ а бехктокхаме а хургда. Тхона тIехьашка боккха мохк, сийлахь халкъ да, тхо политикаца ловзар дайта йиш йолаш дац. ХIаьта, Б. Н. Ельцина хиннар... ЛадувгIал Iа, из хIара демократена йоаггIа процесс я. Са безам бац господин Рейган волча юкъа мел министраш хувцабеннаб лархIа, цу даькъе тIеххьарча хана а...

Т. Брокау. Бакъда, уж хувцача хана царна таро лушоаш фу бахьан долаш хувц хьаала. Оаха царга ладувгI.

М. С. Горбачев. ХIаьта, новкъост Ельцина ЦК Пленуме шозза къамаьл дир, иштта парте городской комитета пленуме къамаьл дир. Цул совгIа, горкома пленуме цо даь къамаьл долчча беса кепатехар. Б. Н. Ельцина ше оттадир цу полномочех мукъавалийтарах дола дош. Цу тайпара дешаш оахош къестадича бакъахьа хет сона. Сона хетачох перестройка еча кхы а проблемаш хургья, уж а къестае ма езий. Цхьабакъда, оаха тхоай политически никъ, перестройка яра никъ тIатеIIа дIахьоргба.

Т. Брокау. Вай къамаьл чакхдала массехк минот мара йисаяц. Хьоах, сагах санна массехк дош аьлча мегаргдарий. Советски Союзе дукха дувц кхалсагах юххера а ма ярра кхалсаг хилийтара таро мишта лургьяр хьогI яхаш. Кхалсаг дукхагIа ший традиционни наьна, цIен-наьна декхар кхоачаш а деш цIагIа хила еза, аьнна хетий хьона?

М. С. Горбачев. Сона хетачох, кхалсаг вахара еррига сферашка, обществе хулача ерригача процессашка дакъа лоацаш хила еза. Цхьабакъда, из цаI шоллагIчун чотагIа хургдоацаш хьаде деза. ХIаьта, цул совгIа, тха кхалсага общественни культурни гIулакхашка хьинаре дакъа лацар, ший цIа, дезал лорабара декхар кхоачашдарца цо тардергдолаш новкъостал де деза. ЧIоагIа дезал — из чIоагIа общество. Оаха кхалнаха общественни гIулакхашка дакъа лацара доазув оттадергдац, хIаьта оаха уж аттагIа кхоачашдара, ноанала функци, наьна лоархIам, мехка хьинаречa гражданина лоархIам вIаши тарбара новкъостал дергда.

Т. Брокау. Оаха теркал даьд, массе а хана хьо дIахьа мел водача хана хьоца госпожа Горбачева хилар, хье сайрийна цунца вIашагIкхийттача общественни вахара, иштта кх. дI. дешаех лаьца къамаьлаш дой оаша?

М. С. Горбачев. Оаха дерригa а дувц.

Т. Брокау. Аз хьаэц Iа денна жоп. Миштa довз хьона США-х дола моллагIа хIама? Американски газеташ деш Iа, американски телевидене программашка хьеж Хьо, е къаьсттача наха дувц Хьога США хулаш дар? США-ра событеш йовза безам хилар мишта кхоачаш хул Хьа?

М. С. Горбачев: Сога дукха информацеш кхоач. Прессага гIолла а йоацаш кхыча каналашка гIолла. Тхо долча дукха переводаш ю американски политически, советологически, художественни литературана. Тха мехка Америка гаргагIа йовза безам болчарна уж таронаш йолаш я.

Т. Брокау. ВIалла американски книжкаш дийшадий Iа?

М. С. Горбачев: Цох лаьца-м аз иштта аргда хьога: бакъда, эггара хьалхарча моттиге эрсий литература, советски литература да са. ХIаьта американски литература тханцига чIоаггIа безам тIабодаш деш. Нагахьа санна вай хIанз мел дукха переводаш ю, мел автораштa переводаш а ю, деша а деш Советски Союзе лархIа эттача, уж йоккхий цифраш хургъл. Бакъда, аз дукхагIа йийшай американски классика, хIанзарча писателашта юкъе а, ба дикка хIама дуденнараш. Американцаша шоашта карагIдаьннарех ма лоархIийла адамий уйлан массе лостамашкара тIеххьарча инстанце истина, тIаккха царца къовса, хьаштдолча проблемай хьакъехьа хетараш дувцаш дагабовла безам бола нах нийслургба.

Т. Брокау. Хьожаш вий Хьо 88 шера президентски кампанега? ТIаккха Хьо хьожаш вале, хьатIайоагIача гурахьа хургдолча президентски хоржамашка мала котваргва, аьнна хет Хьона? Дуккхача американцаша шоашка а ду из хаттар.

М. С. Горбачев. Хой хьона, оаха лаьца никъ ба моллагIча партийноста администрацеца дIахо а бехктонхаме болх бергболаш: республикански парти яле а, демократически е кхыяр яле а. Вокх оагIонгахьара болча безамга хьежжа гIулакхаш леладергда оаха. Хоржамашта хьалхарча кампанех аьлча, са безам ба духхьала цаI ала, оаха из чакхъяьнначул тIехьагIа а хIанзарча президента метта эттачунца хьинаре цхьана гIулакхаш леладергда, гIулакхаш леладе кийча да. Бакъда, мала котваргва, мала хургва президент яхачох йола прогнозаш... Сона хетачох, — из са гIулакх дац. Шоашта эшар малав американцаша шоаш къоастадергда, шоаш хоада а дергда.

Т. Брокау. ТIеххьара а, господин Генеральни секретарь, лоацца. Американцашта Хье, Горбачева зама, аргда вай, хIанзчул 10 шу тIехьагIа миштa дагавохар лов Хьона.

М. С. Горбачев. Сона-м лац хIанзчул тIехьагIа 10 шу даьлча дерригa а дагадоха хIама хинна дIаоттар. Сона хетачогIа, тIаккха мара бокъонца дIадолалургдац хIанз тхона дагадехари оаха де доладаьри. Цу тайппара, аз догдоах, теша а теш из хиннадаьнна дIадахар хург ца хиларах. Из хургда динамични бокъонца дар. Цудухьа аз сай коллегашца цхьана, берригача къахьегамхошца цхьана болх а бу тахан. Оахош дика ги дIадувш санна хет сона, из дика тIадаргда, хьувкъаргда. Иштта ца хилча де доагIаш дацар хIанз оаха хьинаре, тIагIерттa, безам болаш дикагIча оагIорахьа хувцар духьа, социализмана долча хьашташта а советски наьха хьашташта а деш дола дерригa а. Оаха тхоайцига дечох адамий цивилизаце прогрессана юкъе дода ше къаьстта дола дакъа хургда, аьнна хет сона.

Т. Брокау. Господин Генеральни секретарь, доккха баркал хилда хьона интервью яларах.

М. С. Горбачев. Укх вай вIашагIкхетара тIагIолла цIаькха а са ала безам ба американски телезрителашка — американски лаьттан тIа вIашагIкхеттaлца.

ТЮМЕНСКИ ОБЛАСТЬ. «Севергазпром» яхача объединене болхлой Ямал яхача ахгIайрен юккъе — Бованенко яхача кердача районе эксплуатационни бурув тоха кийчлуш ба. Царна лаьрхIа мовхьаш хаддавза сигала а форда тIа а гIолла Харасавей яхача мысе хIатIаккхухь. Цхьайолча хана оборудовании материалаши IойоахашцIенхаштта халонаш духьала нийслу: цу гIулакха новкъарло ю чIоагIа хьекхача михо, делхача догIо, уттача дехко. Берда йистошка хий тIеха хилар бахьан долаш кемашкара мухь форда тIа баржашка дIачубулл, тIаккха уж берда йисте хьатIайоалаю. Наха шоай дисциплина телхаяц, къахьегарца лирача хаоттама ка лац.

СУРТА ТIА: Ямальски кIоарга бурув деттача экспедице стропальщикаш С. Муренцев, Ю. Лосев, П. Овчаренко, В. Топузов хаоттама халача хьалашка кемаш доассадеш ба.

В. МАТЫШИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

Вай—интернационалисташ

БАРТ БОЛЧА—БЕРКАТ

Боккха теркам тIабахийта йийшай аз Х. Х. Бокова язъяь статья. КIоарга чулоацам болаш, дар хьагучадоаккхаш, вай социалистически мехка ваха моллагIча къаман саг мишта хила веза хьахьокхаш я из.

Уйлаш а де лерхIараш а цаIаш долаш, ший Сийлахьйоккхача Даьхен хIара миIинг езаш, цун экономически а экологически а хьал тоадара низ дIакхоачар деш хила веза хIара советски саг. ХIаьта из дара ваха везац Владивостоке е Ленинграде, Воркуте е Кушке, вай боккхача мехка кхыча миIинге. Кхоачам ба ше волчча производстве, кхыча къамех болча нахаца цхьа барт а болаш, хьаьнала къахьийгача. Цунах беркат а доал. Советски Союзе мел баха нах иштта хилар бахьан долаш котало яькхар Сийлахь - боккхача Даймехка тIем тIа. Толаме эшаю Iаламо, хаоттамо духьалъуваттаю халонаш, ду зенаш. Иштта хилар Узбекистане, Дагестане мохк аьгача, Армене, Грузе боарамал дукхагIа йоачаш хинначул тIехьагIа, Вологодски, Костромской областашка мух баьлча, н. кх. дI.

Тайп - тайпарча къамах болча наха юкъе барт хилча цига беркат хилара тешал да хьайбаш леладеча тха корпусера зIаммигача коллективо доаха толамаш.

Краснодарски краера доаладаь цIеча фух дола 82 шинар делар сона. Царга хьажа са цхьанне низ дIакхоачаргбацар. Сона новкъостал дир цу мехкараша. Бакъда, цар кхычахьа болх беча хана уж зувш, царех хIараяр къахьегама тIера йолга ховш яр со. Иштта вIашагIкхийтар тха коллектив.

Къахьегам а хIанзарча хано дIа ма деххара керда ца баьккхача даргделаш дацар. Цхьан дийнахьа бергаш гул а баь, подрядагIа болх вIаштIехьбаккхарах фу хет шоана, аз аьлча: «Тхо хьох теш. Из гIулакх дика деcаре цунна хьо хье а раьза хургьяцар. Iа яххар дергда вай», — жоп делар доярказша.

Оаха хьайийцача шинарех ши-шегIа дика доахан хургдоацалга ховш дар. Дукха шура луш хургдолаш кийчде дезар уж.

Оаха кхеталора, еррига шура хьайоаккхаш цхьан, шин бетта кулгашца касткаста ца бийттача, духхьашха бахкачох, дукха шура луш етт хургбоацалга. Цу деша хьакъехьа дагаьлар сай новкъосташца. Берригаш раьза а болаш сопаз бир доахан кхозза детта. Хала доллаше, иштта болх бе доладелар, фермера доахан кхыча доярказша шозза мара детташ доацаше.

ПоагIа йоакхо ю тха коллективе шурийга дIадодар лохдара а. Доакъара хьурмат а деш. дукхагIа маша даккха гIертарал совгIа, лорабеш лелабу оаха тхоашта эша гIирс: ведараш, фляташ, спецбарзкъаш, кхыдар.

Колхоза гIишлошъерашка ца хьежаш. тхоашта салаIара дола цIа дир оаха, тоайир хьайбаш чулатта помещени. Топпар хьаьхар, кIир техар.

ХIаране де дезар белгтала къоастадаьд оаха. Цхьабакъда, цхьаннена хала хилча, цунна новкъостал ле берригаш оарцагIбоал, дика-во хилча цхьана хул. Масала, кхо бер да Садулаева Кисай. Мар воацаш ях из. Дукха ха йоацаш цхьатарра кхоккхе бер цамогаш хилар. Уж дерззалла цун доахан детташ, балхара мукъалаьлча Кийсай цIагIа эшар деш лийлар тхо.

Коллектив иштта хиларо толамаш а доахийт. Масала, пачхаьалкхенна шура дIаялара укх шерара план иттлагIча ноябре кхоачашйир тха коллективо. ДоагIачул кIезигагIа хилар цхьа центнер шура яккхарга дIаладахар.

Хьан сан яхаш хIама дац са а, сона лоалахa бахача эрсечун Касанова Зинайдай а беларуска Ралкевич Ксенияй а. Дика-во цхьана хул тха. Тхона юкъе иштта доттагIал хиларах аз доккхал а ду.

...«Хийла зийнад аз, дийша а культура йолаш а ва со, ала гIерташ, саго, кхыча къамах волчоа из шийл кIезигагIа ховш воландаь, цунна Iоттараш еш», йоах Х. Х. Бокова статья тIа.

Уж санна бараш тха ферма коллективе бац. МоллагIча къамах хилча а, дукхагIа ховш хиларах доккхал ца деш, уллув волчоа новкъостал де кийча ва хIаравар.

Дег тIара доккха баркал ала лов болх бе се Iомаьча, тха ферма толашагIа йолча доярказна Ленина орден лелаеча Рыбалко Марияна. Аз гIалат далийтача, ела а яле, «хIама дац, нийслуш хул», аьле, хьехар дора.

Цунна цхьана, халахете а, республике а районе а нийслу къамаш шоайла хийралаха гIертараш. Уж ба керттерча даькъе бусалба а кераста а дина фанатикаш. Цунах цхьа тешал — тайп-тайпарча къамах болча наха дезал хьабар мога па дар. Къамашта юкъе цIур болла гIертаращца лира къовсам лоаттабе беза. ХIана аьлча, вай социалистически Даьхен ларда, из — къамашта юкъера барт бохабе гIертараш ба уж.

З. ГАЗДИЕВА,
Сунженски района Кирова цIерагIча колхоза доярка, НГIАССР Лакхехьарча Совета депутат.

КПСС обкома пленума кийчо еш

ПЕРЕСТРОЙКА:

КОММУНИСТИЙН КЪАХЬЕГАМХОЙН УЙЛАШ, ЦАРНА ХИЛЧА БАКЪАХЬА ХЕТАР

ЧОАЛКОГ БЕТТА ГIУЛАКХАШ

Терски дукъа къулбаседа оагIонца дада «Минеральный» яхача тха совхоза кхаш. Хиш дехка лаьтташ тха боахаме вIалла а дац. ХIаьта йокъал латтача зоне дадача лаьтташта хий ца дуллаш хилча юртбоахама культурай хьувкъам а лоха хургболга кхетаде хала мичад.

Дукха ха я аз лаьтта леладерхо волаш къахьега. Цу юкъа хьайбашта кхоачам хиллал доакъар оахош Iалашдаь ха сона дагаягIац. Шоаш кхабарга хьежжа мара маша лург мичад цар. Цудухьа кхоачашъяц оаха паччахьалкхенга дулх, шура йохкара планаш.

Перестройка къамаьлах хьахургьяц. Укхаза массане а дакъа лаца деза.

ЧIоагIа гIаддахадар тхо 1984 шера «Чеченингушводстрой» объединенена чуйоагIача номер 2 йолча дIа-хьа лелача механизированни колонна 400 гектара тIа хий дулла гIирсаш вIаштIехьдоахаргда, аьнна, балхаш дIалоладаьча хана. Тешаш дар тхо цхьа шу даьнначул тIехьагIа хиш дехкача лаьтташкара шозза дукхагIа хьувкъам чубахьаргхила р а х. ТIаккха-м шортта люцерна, доакъара свеклаш хургьяр.

Цхьабакъда, дIаухар беттaш, шераш хий диллара гIулакх, бокъалгахьа доалаш дацар, мелиоратораш сагота бацар тха балийна, уж-м хIанз а бий-хьогI сагота.

Дукха ха йоаццаш сона хайра подрядчики ЧИВС-а чуйоагIа шоллагIа ПМК-ан заказчик йола республика минводхозн шоайла вIаши къувсаш болга. Деша корта сенах латт аьлча, цхьанне лотокаш оттае еза йоах, во кхо хинпровод йилла еза, йоах. Цар тха балха чоалкогбетт, хIана, аьлча цар вIаши къувссашие, ха дIайода, хIаьта тха кхашка хий а кхачац.

Из деррига ловш ба Надтеречни РАПО, мелиорацен хинбоахамен министерства кулгалхой. Хий ца диллар бахьанце тха совхозо мел хало оз шаьра ховш ма бий уж.

Укх шера йокъал оттарах гурахьа дувча ялата хIара гектара тIара 13 центнер мара ялат чудаизар оаха. ХIаьта 830 гектар хулача лаьтта силоса лаьрхIа дIайийна хьажкIаш йокъалах шецца мара лакх ца луш яйна дIаьлар, иштта дайра 300 гектара тIа дIадийна генараш а.

Iа хьатIакхаьчад. Цо хеттарагдац малагIа ва бехке. ТIаккха укхаза бехке вар-м цхьа саг хинна мича Iа.

Тхо дезала подрядах къахьегаш да. Соца болх беш ба вежарий Нур-Махьмади Хас-Махьмади, кхыбола гаргара нах. Оахош лаьтта а аьха дIайийра свеклаш, дукха къахьийгар лаьтта цамцадоаккхаш, удобренеш тувсаш, хий детташ. Цудухьа планах 400 центнер йолаш хIара гектара тIара 1000 центнер свеклаш чуийцар.

Укхаза а чоалког ца тохаш дитанзар тхо. Хьалхxе а яьча договорагIа хий дехкача районни система начальника Ибрагимова дош деннадар оаха доал деча 50 гектар хулача лаьтта хий диллара эша каналаш доахаргда, аьнна. Бакъда, 35 гектара тIа даьхачул тIехьагIа техника дIаяьккхар тхогара. Цудухьа 15 гектара тIа дIайийна свеклаш малхо йоагайир...

Укхаза хаттар отт: 15 эзар центнер доакъара свеклаш оаха чу ца эцарах жоп хьан лургда? Иштта еш хулий перестройка?

ПодрядагIа болх беча наха дика бовз шоашта а Iаьдала а цох боала пайда. Цудухьа хьалхададдкха ца дезаш шоай лоIамагIа хьинаре къахьег цар 1988 шера январе хургйолча КПСС обкома пленуме дезала подряд шерагIа юкъейоалаярах а уж эшачунца Iалашбарах а дийцача бакъахьа хеташ.

Хьажал, духхьал «Чеченингушводстрой» ПМК-2 яха организаце хий диллара сеть, йисте ца яккхарах тха совхозо паччахьалкхенга дIа ца луш йисай 5 эзар центнер фуалъяьха хьажкIаш, 20 эзар центнер люцерна белкови йол, 50 эзар центнер доакъара свеклаш.

Из бахьанце Кубанерен Ставропольерен гIожа доакъар ийде дезача кхаьчад тхо. Фу перестройка я из?

ДIаяхай кабинеташка а багIаш, малхо боагабар, догIо бошабар кхераш цхьаболча кулгалхоша «мах бола указанеш» тийнна ха. Наха юкъе хила беза дукхагIа йолча хана, тIаккха дикагIа довзаргда ше ма дарра дола хьал.

С.-М. МАХМУТХАДЖИЕВ,
Надтеречни района «Минеральный» яхача совхоза дезала подрядах свеклаш кхееча звенон кулгалхо, КПСС член.

Нахацара бувзам шербе

Вай республике медицински болхлой кийчбеш тха Грозненски цхьа училище мара яц.

Тхоай дешархошта духхьал медицина говзал Iомаяь ца Iеш, царех кIоаргген массе оагIорахьарен знанеш йола бизза вай ханара нах хьабе декхарийла да тхо. Цудухьа тхона хьалхашка латта декхараш дуккха а бехктокхаме а да.

Училища дешархой республика тайп-тайпарча мийнгашкара, тайп-тайпара уйлаш йолча дезалера хьабаьхка кагирхой ба. Цудухьа тха дукха болх бе безаш хул царна атеистически, интернациональни, тIема-патриотически кхетам балара даькъе.

Къаьстта халонаш нийслу атеистически кхетам луча. Нохчийн гIалгIайн къамех болча дешархоша дикагIа тIаэцаргдар шоай меттала аьнна дош. **Цудухьа тхона ловра нохчийн гIалгIайн меттала лекцеш тIайола сборникаш арахецара КПСС Нохч-ГIалгIай обкомо къаьстта теркам тIабохийтал-га.**

Уж а кхыдола а дешаш къоастадара парте обкома Iилман дешара заведенейн отделаца бувзам хила безаш моттигаш нийслу. Бакъда, кхыметтел обкома инструктора а тIакхача вIаштIехьдалац тха.

ВIалла из деце а, наьха хьашташ дикагIа довза, эшар. доацар фуд ха деккарийла ма бий парте викалаш баь хержараш.

Укх тIехьарча хана дикка тоаденнад КПСС Ленински райкомацара тха бувзамаш. Парте Ленински райкома вIашагIъеллача лакхерчен юкъерчен дешара заведеней партийни организацей секретарий совето дукха ха йоаццаш механизации учети яра Грозненски техникума база тIа чакхъяьккхар партийни организацей секретараша кадращца беча балха опытах лаьца семинар.

Докладчико а къамаьлаш даьраша а дувцар шоаш бол-болча моттигашка из болх миштa вIаштIехьбаьккха ба, шоашта цу хьакъехьа хетар вIаши дIа-юха дийцар.

Из семинар практически гIулакхашта гаргагIа яр. **Парте обкомен райкомийн инициативагIа уж тайпа семинараш дукхагIа чакхъяьхача бакъахьа да. Цар дикагIа пайда бергба вай юкъарча гIулакха.**

Вай республика къахьегама коллективашка каст-каста обкома лектораша дунен халкъашта юкъерча хьалах лаьца лекцеш еш. **Тхона бакъахьа хетар парте обкома агитацен пропагандай отдела уж лекцеш еша лектораш-международникаш кхувларе.**

Перестройкана кулгалдара парте обкома бюро а секретарий а отчет цига ювца оттаеча 1988 шера январе хургйолча КПСС Нохч-ГIалгIай обкома пленуме цу дешашта теркам тIабахийтача бакъахьа хет тхона.

А. ЕНИН,
Грозненски медицински училища партбюро секретарь.

Партийни вахар: перестройках йола отчеташ

БАРТ БОХАБУ ЙОВКЪАШ

Уж дешаш дагадохийтар сона укх деношка Назранерча Ахриев ГIапура цIерагIча «Электроинструмент» завода цехови парторганизаце хиннача отчетни собране коммунисташа даьча къамаьлаша. Перестройка яра шоаш дечох дувца гулбеннабар коммунисташ. 18 саг ва цу вай ювцача инструментальни цехе къахьегаш. Коллектив а зIамига яц — 70 саг. Аттадарех дац коллективана хьалхашка латта декхар а: цу заводе хьа мел еча изделешта оснастка кийчъе езаш ба уж шоашка хьаденнача чертежашка хьежжа. Шоай декхар инструментальщийкаша кхоачаш а ду. 10 бетта план 103 процент кхоачашъяьй цехо. Дукха хIама ца эшшаш балха юкъера дIададьннад «рекламаци» яха дош а.

Хьалха, перестройка йолаеннача хана, байракх лургьяр царна, сийлен улга тIа боахаргбар, преми лургьяр. ХIанз уж дешаш а хазац укхаза. Дацар уж отчет яьча цехови организаце секретара, СССР-а Лакхехьарча Совета депутата Халгуев ТIахьира доклада тIа а коммунисташа даьча къамаьлашка а.

— Оаха перестройка дIаяхьара кулгал мишта ду, из гIулакх дIадахьа тха мел низ ба, аьнна, шоана дIахайтара цхьа масал доаладергда аз, — аьлар докладчика. — Iалаьмате дукха проблемаш Iайнай тха цехе а ерригача заводе а. ХIаьта а тха цехера яраш чIоагIа новкъа я завода; хIана аьлча тха балхага, тха гIулакхашка хьежжа мара дIабаха йиш йолаш бац завода болх. Цудухьа оаха лаьрхIадар: тхоай собране завода директор а кхыбола цу проблемащца бувзабенна лакхехьара хьакимаш а хьа а бийха, царга деррига сурт дIахьокха, царца дагадовла, уж проблемаш дIаяхара тхоашта эшар царгара хьадеха, аьнна. Мичара... Цецбаьлар тха хьакимаш оаха из дIахьоадича, яхаш дIахо дувц секретара, «ВIаштIехьдий шо» яхар мо дар леладаьр.

Фу ала, фу дувца беннабхьогI инструментальни цеха коммунисташ шоай хьакимашка?

— ХIанз вай мел дийцар дIаала а тхоай болх тоалургбола наькъаш-такилгаш дIахьокха а дагадар тхо, — йоах кийчо еча участка бригадира А. Щеглова. — Тха оаз дIахаза саг хиланзар.

Коммунисташа дувцачунга дукхагIа ла мел дувгI, цар уйлай кIоаргал дукхагIа мел йовз, хеталора гаьна я завод перестройкана, гаьна ба цун кулгалхой кердача наькъа. Шоашта а гац царна из, наха из дIахьокха а хац.

Хьожаргда вай, ладувгIаргда вай коммунисташа дIахо деча къамаьлашка.

— Хала хет сона, новкъа а да укх заводе болх беш бола къонабараш бIарго, царех доккхал де а саг воацаш, — аьлар технически участка начальника Б. Бекова.

— Масала, дIа вагIаш вола зIамига саг, къона коммунист фрезеровщик Хаштыров Руслан тха массане а теркам эшаш саг ва. Технически сакхетам дика болаш, атта хIамах кхеташ ва. ХIаьта а дешарах къехкаш, станока тIа кхувд цун кулг. ХIана кхувд? «Инженер» цIи мара яц, алапеш кхычар нийду, йоах. Мегацарий иззамо бола кагий нах белгал а баь, царга дешийта, цар алапеш кIезига - дукха мукъа лакхагIа хургдола хIама де? Из дукха дийцад, дувцаш а латт ца хаддаш. ХIама хулаш дац.

— Кадраш яц, специалисташ тоъац, яхаш шоаш а лакхача трибунашкара отчеташ ю завода кулгалхоша, бакъда, уж кхебе тохалуш саг вац, — аьлар шлифовальщика Шадиев Османа. — Тхона, доккхагIдараштa, хала ма дий хIанз керда хьаухача электронни управлене йолча оборудованех кхета. Къона, дийша нах эшар царна. Уж боацаш ба. Цудухьа тха заводе керда хьамелйоагIа станок, кхыйола оборудовани цехашка а ца йоагIаш складе йода ца эша хIама мо. Ерригача заводе цхьа электронщик мара вац. Из балхара дIавоале, е ца могаш хуле — де хIама доалаш яц завод, кхычахьара оарц ца дийхача. Деша бахийта мегаций нах, цар цу дешара безам тIагIоргбола хIама а даь. Ба ма бий заводе цу тайпара талант йола кагий нах. Тесса битаб уж. ТIехь-тIехьагIа перестройкана къонъяла еза завод къалуш йоагIа. Оаха доахача оарцах хулаш хIама а дац.

— Аьхки керта тIа лоа диллача санна хета мегаш да тхо керда шу хьатIадеча, — аьлар слесара Темирханов Ахьмада. — Дукха ха мича йисай завод ше дIадахийтар юхаметтаоттадарген ше-шийна финансировани ярген ялара, цунца кийчо еш эггара «йIайхах» хила еза ха я яр. ХIаьта а кийчо-м хац сона, уж дешаш хьоадеш а хазац цехашка, цу юкъе тхаяр а йолаш. Иштта «цIаьхха» юкъеенача госпрнемкас вайна даьр ма гой шоана. ХIанзехьа а ха дезар заводерча хIара сага: мича йода предприяти, миштад цун финансови гIулакхаш. Из а хьоадеш дац, ворхI чIега а теха къайлагIа дIадилла хIама мо мара.

Дукха а халахеташ а дийцар коммунисташа къахьегама хьалаш ледара хиларах.

— КIув билла я тха цехера кIийле, — аьнна дош юкъе тессар вай вийцача А. Щеглова. — Санитарно-гигиенически бокъонашка диллача ла мегаргдоацаш хIама да из. Дукха дийшад цох. ХIама хулаш дац. Укх ткъаьх шера цу кIувна хьадж юаш хьадоагIа тхо.

ХIанзчул итт шу хьалха укхаза хинна соцкультбыта хьаштий йоакхо елга шозза эшаденнад, иштта йоахар коммунисташа. Йоацаш я хьалха завода цехашка хинна дукха соцкультбыта объекташ, мелъеннай эстетически хозал.

Уж проблемаш яр коммунисташа шоай кулгалхошка дIакхайкае безам болаш хиннараш. ХIаьта а фу дергда, вокхар лергаш дIакъайлача... Цу вай ювцача собране а вацар царех саг, из хургйолга шоашта ховшше а. Дехке-м баргбацар хиннабаларе, ладийгIадаларе. Дукха дисар аланза а коммунисташа чукъайла а. ХIаьта а вета а хIама хургдоацаш хилча, сенна дувцаргла, аьнна, Iийна хургбар-кх уж.

Цу хьала тIа дIатIакхоачабаьча наьха инициатива йов, хьаллаца, ше аьнннар дIаэца саг ца хилча партийни секретара а низ бох. Из бала бар-кх цо ший отчетаца хьакхайкабаьр.

Дикка уйла е езар цу деша завода директе, партийни, профсоюзни организацеша. ДIаяха езар коллектива цхьоагIо йохаю йовкъаш.

М. ЗАНГИЕВ,
тIа собкор.

Сийлахь-боккхача Октября 70 шу дизара сийна яьржа хиннача социалистически яхье эггара дикагIа хьокхамаш гойтачарех я Назрановски трикотажни фабрика цхьоалагIча цехера Калоева Аза керте латтача ворхIлагIча конвейера коллектив. Шоаш тIанийца хинна социалистически декхараш ши бутт гаргга хьалха кхоачашдир укхаза къахьегача мехкараша. 12-ча сентябре рапорт делар цар шийтталагIча пятилетка хьалхарча шин шера план шоаш кхоачашъяь хиларах.

Укхаза къаьсста дика къахьегаш ба конвейера болхлой Евлоева Хьулимат, Зангиева Яха, Мархиева Зина, кхыбараш.

СУРТА ТIА: КМК кулгалхо Калоева Азан дикагIйола швея-мотористка Мархиева Зинан.

Р. АУШЕВА сурт.

ДИКАГIЙОЛА ОПЫТ—МАССАНЕНА

III. ПЛАНАШИ ПЕРСПЕКТИВАШИ

Хьайбайн лаьттанцара йоахен продукци дегIаярца а цуп дикал айяларца а, цунга дIадодар чухьнахьа даларца а чIоагIлуш яр Грозненски района Ленина цIерагIча колхоза экономика, хьатIабоагIа пайда. Хьабаьча пайдах цхьадола дакъа боахамга доалла паччахьалкхен декхар дIатакхарга, баьча балхах алапи даларга, соцкультбыта а производственни а гIирсаш хьалдарга дIахьа нийсдора.

— Пайда совбоахалга — цIера хозама деш хIама дац, — йоах правлене председатела Арбиев Санаке. — Продукци оаха йохк паччахьалкхенга а бахача нахага а, тхоай колхозхошта натуоагIа дIател, вешта аьлча, мекха. Кхачан программа кхоачашъеча оахош юкъехьу дакъа доккхагIа хилийта гIерт. ХьаIоадаь рузкъа дIадохийт оаха колхозхой вахара хьал айдарга юрт эргаяьккха тоаярга, керттерча даькъе, колхоза производство дегIайоалаярга.

Перестройке хьинаре дакъа а лоацаш, къахьегам вIаштIехьбаккхара прогрессивни формаш юкъейоалаяро луш бола аьттув байзача, колхозхоша шоаш тIагIертта производства дерригача доакъошка юкъекхувл хозрасчет, коллективни, дезала, индивидуальни подряд. МугIарерча колхозхочунгара денз правлене председателга кхаччалца — массава а бухсоцаш хьахулачов — хьайоаккхаш йола валовой продукт дукхагIа хилийтара уйла тIаерзаяь ва. Массанена дага латтар а де лерхIар а цаI хиларо ерригa а звеньяш вIаши кхотаенна хулийт. Цудухьа цхьан ханна чIоагIлу къахьегама а производственни а дисциплина, тIагIертта къовсам лоаттабу корта бохабу малар вахара юкъера дIадаккхара, хьаькъалца а творчески а дIахьу хьайбаш леладечар творчески болх, лергагIа чакхдоакх культураш интенсивни технологегIа хьалкхеелга, ший боаррaме лоаттаю зIамигчун а доккхачун а кхомбара эшаш йола режим. «Кепиго сом метталотттаду» яха дешаш коллектива хIара члена девиз а хинна дIаэттад. Цудухьа правлене а бригадаша а кIевигъю управленчески аппарат, кIезигагIча нахага дукхагIа хIама хьадайта гIерт. ХIанз колхозе а хIара подрядни коллективе а хургъяц тIехьагIа эше а, аьнна, совленагIа лелаеш техника. Моторашка хьалхагIа санна тIехбаьккха болх байтаргбац. ХIанз доагора-хьаккхара материалий хIара грамм, электроэнерги кхомбеш, хьурмат деш дIайохийт. Лаьттан хIара чIегилг бокъонца тоайий Iоюлл. Лоацца аьлча, хIара колхозхочох боахама визза вола да хул хIанз, цудухьа дас санна ду цо хьа мел дер, кхомбу дерригне а. «Са» яхача деша маIан дикка шерденнад хIанз укхаза.

хьалхагIа духхьал ший доалахье мара чулоацаш дацар из, хIаьта хIанз — ерригача колхозачун маIане дийрзад из.

«ДукхагIа а дикагIа а болх бер — дикагIа вах» яха лозунг колхоза дезала вахаре чуийннад. Уж духхьал хоза дешаш хинна Iац. КIоаргагIа да цар маIан. Из дика хьагойт дуккхабола колхозхой боахаме хьинаре къахьийга ца Iеш, шоай коашкарча боахамердар дебаде гIерташ чуийнна къахьегаш хиларо. Кхаба къона доахан дIа а нийце, царех а ший доалахьарчарех мо продукци дукхагIа йоакх, дика пайда бу сомийн хьасен бешамех — хьувкъам лакхагIа хул. Кхы чIоагIагIа лоархIам болаш колхозе нохкарий леладелга а, хIана аьлча, колхозе сомий бешамаш хьаеш хилча нохкараштa «даьгIе» йолаш ма йий. (Кхыметтел кхетаде а хала да-кх, хьалъэтта лаьтта сомий бешамаш овлаш а тIехьа хьахерцаеш хьалхагIа дIаяьха хилар!) ХIанз сомий бешамаш босенашка яхка лаьрхIад, цкъарчоа.

ХьалхагIа доккха гIалат далийтад, сом чакхбоаккхаш йола предприяти хьа ца еш. ХIанзарча хана из ца хилча сомехи баьцадаарехи пайда бе вIаштIехьа хургдац. Цул совгIа колхоза эш уж лоаттаде, лаьрххIа кийчъяь, хранилищаш а. Из дика кхетадаьд хIанз цу колхозе а, цудухьа хьалхагIе дувлийта гIалаташ юхатоаде лаьрхIад.

КОЛХОЗЕРА ПИСЬМОШ

да, хIаране ший доалахьарча боахамера дезала кхоачам хиллал Iалашйича, совленагIа йола хьайбай бешамийн продукци раьза а волаш колхозага, потребкооперацега, е колхозни рынке йохкаш хилар.

— Тахан коллективни подрядах а кхоачамбеш дац тхо, — йоах мехотряда начальника Н. Шахтамирова, — кхоана хургдолчун а уйла ю оаха. Дукха ха йоаццаш тхоай Совете оаха лаьрхIад йIаьххача ханна лаьрхIа лаьтта а производства кхоачамаш а арендагIа колхозагара хьаэца. Продукци лоаттаяра а чакхъяхара а дешай уйла еш да тхо.

Из де лаьрхIа я вож коллективаш а. Цу деша тIехь тешшаме гIа боаккх цар колхоз дегIайоалаяра а КПСС XXVII съезден парте ЦК июньски (1987 ш.) Пленумен решенеш кхоачашъяра а лостамагIа.

— Тха колхозхой шоай лаьттан бокъонца бола дай хулаш боагIа, — йоах С. Арбиева доккхал а деш. — Кулгалхошен специалисташен новкъостал ду царна планаши дIахора перспективаши йовзара.

Нах бIубенна ба. ДикагIча оагIорахьа лостам хургболаш сага хьинар тIадерзадара, колхозе пайда эца йолаяьй дуккха чура таронаш. Царех йоала совле а боарам боацаш йоккхий я. Укх шера эггара хьалха гина лаьрхIа 70 гектара тIа Iан кIала дIабийнаб хохаши саьмарсаькхи. Царех хIанззе а даьча лоархIамегIа миллион сом хьатIадоагIаргда боахама.

Хьайбаш леладеча боахама даькъа юкъедоаладеш да Iамарчашка чкъаьрийн боабашкаши лелаелга. Продукци маьхалъяккхара шсаш кIурбаь (копченни) вешта кийчъяь а йохка лаьрхIад колхоза специалисташа. ТIатеIIа тепличи боахам вIашагIболлаш ба хIанз.

— ГIонна йола промысел вIашагIйолла мегаций оаха, — яхаш уйла еш ба специалисташ, — цар лаьрхIад кхаькхашта дербатдун кетараши юн цех хьае, Iан замалахьа колхозхошта болх бе моттиг хургйолаш.

Дикка дегIадоагIаргда Цу гIулакха боахама гIо де декхарийла я республика госагропром.

Ленина цIерагIча колхозе, кхыча боахамашка а санна, торговли дегIайоалаяра гIулакха дукха уйла йнцар. ХIанз-м партен правительстван решенешка хьежжа колхозни торговли дегIайоалае ма езий — боахама бокъо ма йий планал совгIа йола продукци ехха а ца Iеш, договорни маьхах планах 30 процент продукци маьхалъяккха а. Цунах бокка пайда тIабахьа лоархIаме статья хул. Цунах боаггIача тайпара пайда ца эце хулаш бар боккха эшам ма бий!

Цудухьа колхозо лерхI г. Грознен Петропавловская яхача станицен кхачан товараш дохка вай ханара тикаш хьаелла. БIарччача шера цу тикашка лаьттанцара а хьайбашкара а йоаккхача продукце йоаггIаш йолча ассортиментагIа кхачан товараш, хьаштдале колхоза маьхк а тIехьа лоаттаде таро я боахама. Масала, хьайра йолаш я, кIезига йоккхагIа е езаргья йолаш йола пекарни.

ХIанз дувцаргда вай колхоза гIишлонхоех, планех, де кийчдаьчох. ГIишлон бригаде плотникаш, столяраш, штукатураш, маляраш, сантехникаш, кхыйола специальность йолаш верриге а 55 саг ва. Царна кулгалдеш ва прораб Алуев ВахIид.

— 1985 шерага кхаччалца оаха хьалйора производственни объекташ, — йоах прораба, — бакъда, соцкультбыта объекташ вIалла а хьалъяцар. ХIанз гIулакх кхыча тайпара да...

Из-м гуш а да. Станице хьалъэттад ши этажи 50 моттига лаьрхIа цIе уголоки йола контора цIа, шишша квартира йола нах чу баха ворхI цIа, царца я боахама коа тIа эша гIишлош а. Йоачан йолча хана, станице баха нах, городербараш а санна, тротуараш тIа гIолла лел. Уж цу юрта кхо километр я. Асфальт йиллай цхьа километр наькъа а. Асфальт йилла я станицера централь ни майда а. Наьха цIеношка а коашка а хий диллад. Цун провод 15 километр йIаьха я.

Опыт йолча гIишлонхоша — каменщика Чугиев Петра, столяра Умаров Iусмана, штукатураша Магомадов Замана, Базаева Соняс, Хасиева Тамарас, плотника Алиев Абуязида, кхычар — хьайбай фермашка хьалъяьй кхоъ цIе уголок, ши столови, ткъаь комбайна лаьрхIа кхоалле, 200 бежана лаьрхIа отар, хIараяр цхьа эзар ах эзар устагIана лаьрхIа вай ханара жел, мехотрядашта техобслуживанена лаьрхIа кхо пункт.

— Тха гIишлонхоша эггара хьалха дакъалоац хIанз ремонт еча балхашка, — дувц прораба, — оаха капитальни ремонт йир культура цIенна, иштта колхозхой 25 цIенна, СТФ, МТФ боахама йолча помещенешта, цхьан ханна халача балхашта механизаци а еш.

Ший парикмахерски, бани я колхоза, кастта 300 номер йола АТС а хургья.

— Колхозе хIанз-м дукха гIишлош хьалъю (боахама Iалаьмате чIоагIа гIишлон материалаш эше а, царца тхо Iалашде башка сагота бац-кх Госагропрома цу службера хьакимаш), — йоах В. Алуева. — ХьатIадоагIача шера 140 моттиг йола берий беш реконструкци а яь тоае лаьрхIад оаха планагIа, нек де бассейна хургйолаш. Хьалдергда оаха шишша квартира йола кхо цIа. Цунца цхьан ханна, уж тайпа нах чубаха кхы итт цIа а хьалдергда оаха подрядни хьисапе. Уж городерчарел эшашагIа хургдац, мел эшача хIаманга диллача. Эксплуатаце дIалургья тика здани а, хьаляь йоаккхаргья, кхолори медперсонали болх беш хургйола, амбулатори а.

Дукха я кхы хьалъе еза гIишлон объекташ: доакъара цеха реконструкци е еза, хьалъе езаш я люцерна а кхыча баьцадаарий а ги чакхдоаха цех. 400 тонн аьла лаьрхIа кхоалле. Фермашка хьалъергья 360 Iаьса лаьрхIа механизированни телятникаш, 210 шинарийна лаьрхIа помещени, тоаергья шурий комплекса, центральни усадьба территореш, фермашка а, комплексе а, кхыча объекте а дIа-хьа аха асфальт а йилла тротуараш ергья кхыйола производственни объекташ хьалъе лерхI укхаза.

Ше мел лерхIа объекташ хьалъяь яхара колхоза эш ший кирпишкаш ю завод, хIанзара гIишлон механизмаш, кранаш, сварочни агрегаташ, материалаш хьалътIайоттарен-йоассаярен машинаш, кхыйола техника. Колхоз эшаш йолча гIишлон материалащца — цемент, хьу, кирпишк, тхов тIа тулла хIама, кхычарца — Iалашъяра йоакхо е езаргья Нохч-ГIалгIай Госагропрома служ-баша. ДIахояхьа йиш яц уж хIамащ «лохаш» «толкачаш» лелабу практика. Аьлча а ца аьлча а, из хьалхагIа долаш ма дари. Массаза а маьрща чакх а ялацар из практика.

Планаш оттаяй. Дог гIоздоаккхаш я перспективаш. Уж кхоачашъяра, боахам хьалхалаттарий мугIаре дIаоттабара дикка къахьега дезаргда перестройка а дегIаахар сихдара а наькъагIа. Из дизза чакхдаккхара хьинар тIадахийта болх бе безаргба боахама партийни организаце, правлене, хIара колхозхочун. Бакъда, керттердар хьадаьд — боахама деррига доакъош тIагIертта дегIадоаладара тешшаме лард еллай. ХIанз де дезар — темпаш лаьгI а ца йолийташ деррига а чакхдаккхар.

П. ГАГИЕВ.

(I-гIен II-гIен письмош арадаьннад 26 ноябрел 1 декабрен).

УКРАИНСКИ ССР. Январски восстане цIерагIча йоккхий кранаш еча Одесски производственни объедине машинашъер а ш е и «Бумар» яхача объединенерча польски специалисташен кооперацегIа арахеца йолаяьй гидравлически гIишлон краний пхи модель. Машинаш 40 тоннагара 250 тоннага кхаччалца дозал дола мухь хьалъийбергба. СЭВ членаша-мехкаша оттадаьча боарамаша дIадехарашка хьежжа я уж.

СУРТА ТIА: «Январец» — «Бумар» яха марка тIа латта низ бола гидравлически гIишлон краиаш гIишлонхоша дIахьийта хIинца а я.

И.ПАВЛЕНКО сурт.
ТАСС фотохроника.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Шийтта шу хьалха, 1975 шера 2 декабре, дӀакхайкхайир Лаосски Халкъа-Демократически Республика. Мохк социалистически общество хьае болабелар. Лаосски халкъ империалисташа колониальни боацабарца, мохк бохабайташ баьча тӀемах хьахинначунца къовсам лоаттабе болабелар.

Мехка халкъа Ӏаьдал долча шерашка бӀаь фабрика, завод юхаметтаоттаяьй, цхьайола керда объекташ хьаяьй. Юрта боахама кооперировани яра процесс толаме дӀайода. Мехка наха деша ца ховш хилар дӀададьккхад. республикера хӀара ялхлагӀа вола саг дешаш ва. Дарбан-профилактически учреждений сето мехка еррига территори чулоац, къаман культура лоралаю. Социалистически хувцамаш ца хулаш цхьа область йисаяц укхаза.

СУРТА ТӀА: мехка къонал.
М. ПОТЫРНИКЕ сурт.

ТАСС фотохроника.

ИНДЕЦАРА БЕЗАМ

Вай мехка гӀолла шерра чакхйоалаш я Инде фестиваль. Теркам тӀабахийта цу фестивалага хьожаш ба Инди, цун халкъ дезаш бола дукха нах. КӀезига бац из мохк безараш вай республике. Царех цаӀ я дукха ха йоаццаш сона яйза Талхадова Раиса, Грозненски педагогически училище 4-ча курсе деша лгӀа из. Ший вурийтта шу мара деце а, царех пхи шу «дӀаденнад» цо Инди Ӏомаеш. Цунцара безам йиӀий дег чу бессар хьалхара индийски кино бӀаргадайча. Цецъяьлар из шийна дайнача Ӏаламах, дег чу южаш лийкхача ашарех, йийкача музыкальни инструментех. Цкъа хьежа ца Ӏеш, шозза — кхозза хьежар из цу фильмага. Цул тӀехьагӀа цунна дайзар артистий кхоллама наькъаш, безабелар Радж Капур, Джай Прада, Шабана Азми, Шаши Капур, иштта кхыбола артисташ.

Нагахьа санна, мабарра из мохк бовза лаьрхӀа саг вале, цунна дика новкъост хинна дӀаотт Инде цӀи хезача поэта Рабиндранат Тагора стихаш. Цу поэта ши сборник массаза Раяй стола тӀа да.

Иштта, Инди дикагӀа йовз вайна эрсий художникий Рерихий сурташка хьежача. Цу художникаша дехкача суртий репродукцеш я йиӀий цӀагӀарча архиве.

Толхадовас ше Ӏомаду Инди халкъа классически хаьхараш, цар стилаш. ЛаьрххӀа царна хетадаьча тетрада тӀа дӀаязду царех лаьца шийна хайна кердадар. ХӀаьта, цунна дикагӀа йовзаш, хьамсарагӀа хета стиль а Натьям Бхиратаяр. Цо леладеча тетрада тӀа из стиль хьагойташ да Эсамбаев Махьмуда деш дола «Дошо даьла халхар» хьахьокха сурт.

«Инди тахка, йовза безам ба са, — йоах Раяс, — безам ба са Инде халкъ вай халкъа кхы а хьамсарагӀа халийта. Тахан дукха нах ба цига аз лерхӀар кхоачашдеш. Сона хов, цу мехкацарча безамца из дӀадолалулга. Аз каьхаташ яздечарех дукхха ба са санна уйлаш яраш, Инди езараш.

Талхадова Рая Малгобекски районе яхаш я. ХӀанз Грозне я из дешаш. Укхаза, столице из каст-каста ух читальни залашка, городской библиотекашка, шийна безабеннача мехках кхы а дукхагӀа ха ловш я из.

Дукха къахьег цо училище культмассови секторе, дакъа лоац мероприятешка. Цкъа, дагадехар цунна «Берий цӀа». Мишта дах-хьогӀ цига бераш? Къамаьл дир керттерча лораца. Вокхо дийцар шефаша — ГРМЗ кулгалхоша — берий цӀен хьашташ Ӏалаш ца дарагӀа лаьца. Заводе дӀаяхар Рая, комсомольски организаце секретараца къамаьл дир. Цхьадараш даьдале а, дукхха хӀамаш да цига кхы а дe дезаш. «Берий вахара мел эшар цар хьадалица, царна тӀехьара яргьяц со. Уж иштта а да бой, дай-ноаной дараш а. Хьан гӀо дергда царна, шефаша ца дой?» — йоах цо.

А. МАЦИЕВА.

АЛАПЕ РЕФОРМА: СЕНАХ ДУВЦ ЭСТОНСКИ ЭКСПЕРИМЕНТО

Вай мехка хулача экономически хувцамашта юкъе я 1990 шу тӀакхоачаш алапе системана ергйола реформа а. Эстоне из реформа экспериментальни хьисапе хьалхе а дӀайолаяьй, ер шу чакхдоалаш йисте а яргья. Бакъда, цох хьахиннар докхха хӀама дац. ХӀана?

— Реформа бахьан долаш болхлой тарифни ставкаш 20 — 25 процент лакхлургья, хӀаьта инженерийи гӀулакхерча наьхеи алапи — 30—35 процент, — аьлар городе Таллинерча «Марат» яхача производственни объединене экономиста Эрика Туука. — Бакъда, из ахча кхача деза предприяте балха алапе фондацара, къахьегама овсарле лакхъяра чотагӀа. Масала, болх беш бараш кӀезигбар, цхьанне цхьан ханна шийчул совгӀа кхычун болх а беш. Бакъда, «Марате» кӀезига нах нийсбелар кхы тӀа мухь тӀаэца раьза болаш. Тхо долча болх бераш дукхагӀбараш кхалнах ба, совлен ахча доаккхачул дикагӀа хет царна, совйола ха цӀагӀа дезале дӀайихьача. Цхьаболча кхалнаха — болхлоша уборщицай болх а бе лаьрхӀар (алапи а ийдеш), бакъда, бӀарчча хьайийцача объединене оаха лерхӀаш хинначул кӀезигагӀа лакхъеннай къахьегама овсарле.

Эрика Туука дийцар доагӀа къахьегарах доагӀар далара кердача системага яьннача дукхагӀйолча эстонски предприятешта. Болх бераш дукхагӀбараш кхалнах болча хинна а ца Ӏеш. Бакъда, аттагӀа дар этта хьал «Ираз ахчанца дац» яхача кицаца даьшхача. ХӀаьта реформа сих ца еш хилара бахьанаш кӀоаргагӀа да. Эстоне Госплана къахьегамах луш дар эргадаьккха тоадара отдела начальника (из отдел я реформа юкъейоалаяра болх вӀашагӀтохар) Тийт Рейна хетар ер да:

— Са ала безам ба, къахьегарах доагӀар далара хьакъехьара хувцамаш хӀанз а массанахьа кхаьчадац. Реформа керттерча даькъе промышленносте, юрта боахаме, транспорте, бувзаме, тӀишлош еча кхаьчай. Кхыча сферашка аргӀа тӀехьагӀа кхоачаргья. Цу тӀа тӀатоха деза — нах кердача таронех пайда эца психологически кийчбенна ца хилар. Цо чӀоаггӀа юхаувз гӀулакх. Масала, кӀезигагӀа пайдане болчар чотагӀа дикагӀболча болхлой алапи сихха лакхдар (штаташ кӀезигъю, алапе заводской фонд хьалха хиннача тайпара юсаш я). Социалистически экономикана хӀанз а йовзаш яц из механизм, шоай штаташ кӀезигъе сихлуш яц предприятеш.

Из дац дукха нах балхара дӀабоахалга, бе болх боаца нах Ӏовргхилар а. Советски экономике дукххача шерашка йолаш хьайоагӀа болхлой ца тоъаш хилара дефицит йолча хана балхара мукъабовлийтача наха итташ моттигаш корорґья кхыча предприятешка а тайп-тайпарча сферашка а. Из деш пачхьалкхено гаранти лу иштта мукъабалийтача наха хьалха царна доагӀаш хинначул кӀезигагӀа доацаш алапи хургдолаш болх бала, мах боацаш царна балха керда говзал Ӏомае, нагахьа санна эше балха оттара новкъостал де а. ХӀаьта а укх шера хьалхарча бетташка къахьегамах доагӀар далара кердача системага яьннача 50 гаргга йолча предприятера верига а мукъавалийтар 300 саг мара вац. Къахьегама овсарле бархӀ процент лакхъеннай, алапи — ворхӀи ахи процент. 1987 шера 70 эзар гаргга саг мукъавалийта лийрхӀа хилар теркалдича, уж цифраш геттара кӀезига я.

Шу чакхдоалаш экспериментдӀайолаяьча юххье лерхӀаш хинначул бухсоццаш хьахур ялхазза-ворхӀазза кӀезигагӀа хургда. Тийт Рейна цун кхы цхьа бахьан лерхӀ предприятей кулгалхой шоай партнерех ца тешаш хилар. Республика юрта боахам айхха бувзабенна ба мехка кхыча районашца а, экономически хувцамаш хӀанз а дизза дӀадоладаланза долаш. Партнерашта хӀанзарчоа магац хан-ханнахьа поставкаш латтае, хӀаьта каст-каста царех тийша да болхлошта де хӀама хилар. «Болх беш йолча» производствана кхы тӀа нах эш сихха де дезаш балхаш хилча — ший тайпара йола резерв. Из йита сих луш яц Эстоне дукха йола предприятеш.

Вай укхаза тӀакхоач, хетаргахьа, алапе реформа шорттига хулаш хилара керттерча бахьана — цун локальноста. Ма дарра аьлча «Марат» обеъдинене я йизза алапе кердача реформага яьнна къахьегама овсарле 30 процент лакхъенна цехаш. Из де карагӀдаьннад кердалараш комплексни характер йолаш хиларагӀа — тарифни ставкашкеи нормашкеи юха а хьажар, керда техника юкъейоалаяр, штаташ кӀезигъяр. Бакъда, объединене масштабе комплексни хувцамаш хиннадац. ХӀанз а болх беш яц юкъарча бухсоццаш хьахулачоа юкъе специалисташа лоацача даькъа дифференцированни оценкай система, хӀанзза мара доладеш дац управлене аппарат кердайоаккхалга, и. кх. а. Цу даькъе бӀарчча хьайийцача Эстоне халкъа боахамерча реформа проблемаш дуккхача даькъе хьахьокх «Марата».

Низ болаш я реформа. Сиха толамаш хургда, аьнна, хийтача а нийса хургдацар. Къахьегама овсарле лакхъяра влияни е йиш йола потенциальни таронаш йоккхий я реформага. бакъда, цун механизм, хетаргахьа, ший биззача низагӀа болх бе йолалургья духхьал советски экономике комплексни хувцамаш хиннача хьалашка: предприятеш геттара шоай лоӀаме яьлча, царна юкъе бизза бехктокхам эттача, доалдара лакхача эшелонашка реорганизаци йича.

Алексей ТООМ.
(АПН).

ДЕКАБРЕРА ХАОТТАМ

Халкъо оалаш да: «Декабрь бетто шу а чакхдоаккх Ӏа а дӀадоладу». Наггахьа мара декабрь бетта бокъонца дола Ӏа тӀадагӀац. Из бутт дукхагӀйолча хана шелал а йӀовхал а хувцалуш латт. Цхьайолча хана деррига Ӏа а цу хьисапе чакхдоал, цкъа лоа дуллаш, тӀаккха йӀохлуш. Дешача лоах хьахулача хих бийсана наькъашка ша бу.

Декабре малх хьежаш дола денош кӀезига да. Вешта аьлча малх къаьгта хьахьажац. Бетта кхоалагӀча декадага кхаччалца ди лоацлургда. 22 декабре московски ханах 13 сахьати 30 миноти яьлча малх цӀарабаргба, тӀаккха денош дӀаьхдала долалургда.

Дуккхача шерашкарча даннех НГӀАССР-е декабрь бетта фегара юкъера температура минус 1—7 градус хургья, хӀаьта йоачаш 25 мм. Укх тӀеххьарча 50 шера Грозне эггара лакхагӀйола температура 18,0 градус 1961 шера 4 декабрь хиннай, хӀаьта цу юкъа эггара лохагӀа 26,6 градус 1946 шера 20 декабре.

СССР Гидрометцентра сведенегӀа НГӀАССР-е гӀолла юкъера фегара температура 0 градусагара 4 градусага кхаччалца йӀовхал йолаш хила тарлу, из нормал лакхагӀа я. Бетта шоллагӀча даькъе шеллургья. Цу хана бийсашка 1 градусагара 6 градусага кхаччалца шийла хургья.

Бетта йоачаш дуккхача шерашка юкъерча боарамал кӀезигагӀа хила тарлу.

А. СЕРДЮКОВА.
Грозерча авиаметстанце йоккхагӀйола инженер-синоптик.

ИСТОРИЧЕСКИ ЛАКХАЛЕ

Елена ЛАГАДИНОВА,
НРБ Паччахьалкхен совета член, Даймехка фронта Къаман совета председатела заместитель, болгарски кхалнаьха болама Комитета председатель.

Исторе никъ кердабоаккхаш хиннача 1917 шера Октябра сийлахь - доккхача деношка тахан кӀоаргга воздействи ю деррига адамаш дегӀадоаладара. Из дӀахьокх баьча наькъа кӀоарггеи принципиальнии анализ яьча, таханарча ден проблемаш къоастаяра наькъаш белгалдаьча а дог гӀоздоаккха перспективаш йолча а «Октябрь а, перестройка а: революци дӀахо йодаш я» яхача М. С. Горбачева доклад миллионаш болча наьха теркам тӀабахаро. Дуккхача шерашка ца хьоаеш, субъективнии цхьан оагӀорахьареи дувцараш хиннача объектай а личностий а гуччахьареи нийса болеи мах хьахезар. Иштта беча маьхага хьийжар берригаш а, из эшаш бар советски наха, къаьстта къоначча тӀехьенна, дунен халкъашта юкъерча коммунистически болхлойи болама, Советски Союзах доладакъдар хар ловча массанена а.

Октябра юбилей СССР-е кхоачам ца хетача а са ца тийнача а хувцамий хана. Октябра юбилей исторически лакхале я. Цу тӀера бӀаргагу керда аренаш, юбилей йиза я творчески хьинарахи хӀама хьадара тӀакхувш хиларахи. «Революци дӀахо йодаш я!» — иштта ба Ленина парте советски нахага беш бола тӀахьехам, Советий сийлахь-боккхача мехка хӀанз хулача исторически процессай маӀан.

КПСС майрра а хьадда а йолаеннай кердача политически уйлани дунен халкъашта юкъерча гӀулакхашка кердадар лахарен новкъа. Планета тӀара цивилизаци лораяра тӀадерзадаь советски коммунисташа, дерригача советски халкъо деча геттара доккхийча гӀулакхаша дикадар дергхиларах боккха тешам болийт, социализма шийна нах тӀаувза низ совбоаккх, боккха низ лу дунен ерригача процесса.

Вежарашха долча советски халкъаца юкъарча новкъа долхаш, юкъара декхараш кхоачашдеш хилар оаха Болгаре кхетадаро чӀоагӀбу тхоашта хьалхашка увттаду гуманнии даькъален гӀулакхаш кхоачашдергхиларах тха бола тешам. Цу гӀулакхех хила деза деррагача адамашта, хӀанзарча а тӀехьа тӀайоагӀача а тӀехьенашта карагӀдаьнна маьхера хӀама.

(София-Пресс — АПН).

Ширдаьннача гӀулакхашца—лира къовсам

Кхыметтел папкаш а яц

ЛИТОВСКИ ССР. «Спаликс» яхача каунасски швейни фабрике хьадаь барзкъаш дохкача тикашка дукха нах хул. ХӀанз предприяте керттерча конвейера кхо-динь ди юкъе мара ца долийташ шоай изделеш кердайоах. ЧӀоагӀа хоатташ я аксомита яхача модни материалах укхаза хьаеш йола берий комбинезонаш, пальтош, блузонаш. Уж изделеш иштта лоархӀаш хилара къайле хӀанзарча линешца хинна ца Ӏеш цар практичностаца я.

СУРТА ТӀА: уж моделаш — гуйре чакхйоалаш латтача ханеи Ӏан юххьеи тӀаювхае лаьрхӀа я.

ТАСС фотохроника.

Эзар гаргга саг ва Нохч-ГӀалгӀай территориальни автотранспортни управленена чуйоагӀача 1572 яхача автоколонне къахьегаш. Дукхача къамех нах ба уж. Ший планови заданех низткъа мара лоархӀаьяц колонна коллектив дӀабахача 11 бетта.

Дукха я гучаяьха водителаша финансови бокъонаш толхаяь моттигаш. Каьхата тӀа-м уж 42 мара яц. Цхьабакъда, кадрай отдела, планови отдела болхлоша яхачогӀа, уж кхы а дукхагӀа хургьяр, нагахьа санна лерттӀа теркал яьяларе.

Кховтзкъен итт коммунисти 4 кандидати чувоагӀа колонна партийни организацена. Из кӀезига низ бац. ХӀаьта сел дог гӀоздоаха хьескхамаш доацача предприяте керттерча даькъе партийни, профсоюзни, кхыча общественни организацеша шоай берригa теркам тӀаберзабаьбац коллектива идейно-политически атеистически кхетам балара. НийсагӀа хургда, цу даькъе укхаза вӀалла а деш хӀама дац, аьлча.

Автоколонне къахьегача берригача нахага диллача царна юкъе ба дукха кагирхой, ханара нах. Царех хӀаране ший оамал я. КӀезига бац динах тешараш, ширдаьннача Ӏадатах юхедисараш хьаллувцараш. Цудухьа царна юкъе дукха бе беза атеистически болх.

Фуд цу лостамагӀа партийни организаце деш дар?

— Со секретаралла хержа массехк бутт мара бац, сона цох ховш хӀама дац. Бакъда, дагадоагӀа сона атеистически темана хетаяь цкъа лекци ешаш саг тхо долча вена хинна, — аьлар.

Гучигов Мувсас.

Бакъда из маца йийшай, хьан йийшай ховш вацар из.

Цул совгӀа, партийни организаце оттаьяц кхыметтел цу хьакъехьа цхьаккха план а. ВӀашагӀъеллаяц атеизма совет. Из деррига а дӀадаьккхача кхоалагӀчен йиъялагӀчен квартала лаьрхӀа партийни балха план а яц предприяте.

Документашка хьежача гучадаьлар, КПСС райкома хьаеннача инструкцега хьежжа укхаза ворхӀ-бархӀ партийни собрани ярца деррига чакхдаьнна лаьрхӀалга. Цига мел дийца дешаш лоархӀам боацаш ца эшаши дар ала гӀертац со. Бакъда, собраней протоколашта юкъе къахьегамхошта атеистически интернациональнии кхетам баларах цхьа дош дацар. ХӀаьта из тема таханарча дийнахьа чӀоагӀа актуальнии эшаш я. Цул совгӀа, собранешка хьоахадаьдац болхлошта атеистически кхетам балара, къахьеганза доходаш яхарца къовсам лоаттабара, «несунашта» никъ дӀакъовлара, корта бохабу малараш меларашцеи алкоголизмацеи къовсам лоаттабара дешаш. Уж деррига дешаш таханарча дийнахьа водителашта юкъе чӀоагӀа чоалхане латталга ховш да.

Сона хийттачогӀа а факташа тешал дечогӀа а саг гӀалат валлалца, цо зулам далцца хӀаман сагота бац предприяте кулгалхой, цун общественни организацеш. МоллагӀа зулам ца хилийтара саг харцахьча новкъа валийтара боккха лоархӀам ба хадданза беш бола профилактически болх. Бакъда, из болх укхаза беш бац. Из иштта децаре нийслургдарий цар водителаш Шмаков Виктор, укх шера 31 августе корта бохабу малар а менна цӀагӀа хулиганство лелаярах, милицен отделе вигар, водителa И. Межидова хулиганство лелаяр а? Цу тайпара нарушенеш яь нах-м кхы шортта хургба укхаза, бакъда, царна учет лелаеш, царца боаггӀаш бола профилактически болх беш саг вац. Шин дийнахьа лехача коравинзар тхона новкъостий суда председатель. Юххера а гучадаьлар из укхза воацалга. Цхьабараша йоахар Русаков Владимир Михайлович ва. Бакъда, цо ше аьнначогӀа из юрисконсульт ва, из болх цо бу а ши-кхо бутт мара бац.

Цхьанхахьа а дац интернационализмах, атеизмах лаьца лозунг, плакат. ХӀаьта атеизма совет, уголок, пенгазета ца хиларах-м аз дувца а дувцац.

Цхьайолча моттигашка нийслу ца даьр, даьд, яхаш къар а луш, тайп-тайпарча каьхатех хьалийза сома папкаш кулгалхоша хьахьокхаш. Бакъда, гӀулакх ма дарра техкача гучадоал каьхата тӀа мара деш хӀама доацалга.

Цхьабакъда, укх автоколонне-м кхыметтел папкаш а яцар...

— Къахьегамен производственнии дисциплина телхаелга, корта бохабу маларaш мелалга тӀа-тӀа дукхагӀа хулаш хьадоагӀа атеистически нравственнии кхетам балара болх мелбалийтача. ХӀаьта вай йиццача предприяте-м из валла беш а бац. Цудухьа из дош бокъалгахьа даккхара оарцагӀъяла декхарийла я КПСС Старопромысловски райком.

А.-Г. УГУРЧИЕВ.

Редактора зам.
М. М. ХАМХОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

3 ДЕКАБРЬ
I ПРОГРАММА

7.00 — «90 минут».
8.35 — Довзалаш — къона кинематографисташ. Короткометражни художественни фильмаш! «Нескладуха». Фильм-балет «Размолвка».
10.00, 17.00. 19.35 — «Кердадараш».
17.15 — Финляндера репортаж.
17.45 — Поэзен минуташ
17.50 — «...Ялхайтта шу даьннеи боккхагӀеи».
18.35 — «Васила доал мишта дора». Мультфильм (Белорусси).
18.45. 22.55 — «Тахан дунен тӀа».
19.00 — Шахматех дунен чемпионат.
19.05 — «Саги закони». 2-гӀа передача.
19.40 — «Хьай могаш хила безам бале». «УнахцӀенон формула». УнахцӀеначу вахара хьисапах.
19.55 — Хьажархой дехарца. «ХьоалчагӀа». Художественни фильм (1944 шу).
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Цхьана долх вай». Телевизионни документальни фильма премьера.
23.10 — Шахматех дунен чемпионата резерв.

II ПРОГРАММА

8.00 — Ӏуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Васкановс дӀайийнар». Документальни фильма премьера.
8.35. 9.35 — Информатикаи вычислительни техникаи лардаш. 10-гӀа класс.
9.05 — Испански мотт. Ӏомабу 1-гӀа шу.
10.05 — СПТУ дешархошта. Истори.
10.35 — Дезала вахара этикеи психологии. 9-гӀа класс
11.05 — XVII бӀаьшерен эрсий искусство. Архитектура.
11.40 — «Йист йоаца вахар». Художественни фильма премьера 3, 4-гӀа сереш.
13.55, 23.10 — «Кердадараш».
16.25 — «Кердадараш» (гӀалгӀай меттала).
16.30 — «Социалистически хувцамий наькъагӀа». ВКП(б) XV съезда 60 шу дизарга (нохчий меттала)
16.40 — «Диалог». Документальни фильм.
17.00 — «Говзанчаш». СССР сийдола мехкдаьттахо М. Альдиев (гӀалгӀай меттала).
17.15 — Фильм-реклама.
17.20 — «Хьамсарча лаьттан сий».
17.40 — «Нахага дӀакхоачаде хар». Документальни фильм.
18.10 — «Почта, телеграф, телефон».
19.00 — Киножурнал.
19.10 — «Нохч-ГӀалгӀайче».
19.25 — Мультфильм.
19.35 — Волынски хора концерт.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Йист йоаца вахар». Художественни фильма премьера. 4-гӀа сери
23.00 — Т. Мино. Шин фортепианона лаьрхӀа «Скарамуш» яха сюита.

4 ДЕКАБРЬ
I ПРОГРАММА

7.00 — «90 минут».
8.35 — «ХьоалчагӀа». Художественни фильм.
9.35 — «ДӀалокх йижараша Чохоналидзега». Тбилисера передача
10.05, 17.00 — «Кердадараш».
17.15 — Эрсий музей.
17.45 — «XXI бӀаьшеренгара экспедици».
18.45 — «Тахан дунен тӀа»
18.55 — «Саги закони». 3-гӀа передача.
19.25 — ЦТ экрана тӀа духхьашха. «Прорыв». Художественни фильм.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Лув ихера». ЦӀеначa Ӏамий историцара.
22.55 — Сайрийнара информационно-ашарий программа.
00.25 — Шахматех дунен чемпионат.

II ПРОГРАММА

8.00 — Ӏуйрийнара гимнастика.
8.15 — Документальни фильм.
8.35. 9.40 — Истори. 4-гӀа класс. В. И. Ленини партии.
9.00 — Английски мотт. Ӏомабу 1-гӀа шу.
9.30 — Ӏилма-довзийтара фильм.
10.05 — СПТУ дешархошта. А. Т. Твардовский. «За далью даль».
10.35 — Географи. 5-гӀа класс.
11.05 — XVIII бӀаьшерен эрсий искусство.
11.35 — «Йист йоаца вахар». Художественни фильма премьера 4, 5-гӀа сереш.
14.00, 23.05 — «Кердадараш».
15.50 — «ЦхьоагӀо лехаш». Киноальманах.
16.40 — «Кердадараш». (нохчий меттала)
16.45 — Ветеринарни препараташи хьайбаш леладеча царех эца пайдеи. Специалиста хьехамаш (нохчий меттала).
17.00 — Киножурнал.
17.10 — Литературни пӀаьраска (гӀалгӀай меттала).
17.30 — «Спортивни вахар»
18.00 — «Лакхе фу улл». Ӏилма-довзийтара фильм.
18.10 — «Берий йоахко еш». Передаче дакъа лоацаш ба: НГӀАССР просвещене министра заместитель Л. А. Татиева, педагогически Ӏилмай кандидат НГӀГУ преподаватель Х. В. Битиева, КПСС Назрановски РК секретарь Л. Б. Амирханова (телефонаш: 2-01-65. 2-93-92. 2-26-68).
19.00 — «Нохч-ГӀалгӀайче». Информационни программа.
19.15 — Бокс. Дунен халкъашта юкъера турнир. Ахфинал. Перерыв йолча хана (20.00) — «Бийса даькъала хийла шун. бераш!» «Простоквашинера кхоъ». Мультфильм. 1-гӀа передача
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Йист йоаца вахар». Художественни фильма премьера. 5-гӀа сери.

5 ДЕКАБРЬ
I ПРОГРАММА

7.00 — «90 минут».
8.35 — «Музыкальни политра». Фильм-концерта премьера.
9.05 — «АБВГДейка».
9.35 — Белорусски телевидении радиои симфонически оркестра концерт
10.05 — «Болама ихерамзле».
10.35 — «СелаӀад» яхача халкъа творчества телепрограммай дунен халкъашта юкъера фестиваль. «Икаалиненера халкъа ашараш» (МТВ. Финлянди).
11.00 — «Проблемаш — лехамаш — соцамаш». Ветеранаш: гӀулакхаши йоакхоши. Передаче дакъа лоацаш ба: Ерригсоюзни тӀемеи къахьегамеи ветераний Совета председатель К. Т. Мазуров, ВЦСПС председатель С. А. Шалаев, СССР Госкомтруда председатела заместитель М. М. Кравченко, СССР унахцӀенон министра заместитель А. М. Москвичев.
12.30 — Г. Свиридов. ЗӀамига триптих.
12.40 — «Массанена а хӀарана а» «Хержаш доаца наькъаш». Ярославски областе дехнача наькъий диналах.
13.10 — «Юрий Шапорин. Портрет на фоне музыки». Документальни фильма премьера.
14.00 — «Социализма мехкашка». Телевизионни журнал.
14.30. 00.20 — «Кердадараш».
14.40 — «Дагадоха ха я». Телевизионни документальни фильма премьера. Советско-американски отношеней исторех.
15.05 — «Хьайбай дунен тӀа».
16.05 — Финлянде кортамукъал кхайкаьча Денга. Финлянде телевидени программа.
17.05 — «Дошоча гӀозар тӀа гӀолла». 2-гӀа передача.
17.55—Исташа моарош мишта бохкаш хиннаб», «Чарахьан ха», «Къовсам». Мультфильмаш (Украина).
18.35 — Шахматех дунен чемпионат.
18.40 — «Шу чакхдаьннад.. Локшингӏар дезал Америкаца къамаьл деш ба». ТелетӀий Москва — Нью-Йорк.
19.40 — ЦТ экрана тӀа духхьашха. «Солярис». Художественни фильм. 1-гӀа сери».
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Солярис». Художественни фильм. 2-гӀа сери.
23.15 — Эстрадни концерт.
00.30 — Шахматех дунен чемпионата резерваш.

РАДИО

3 ДЕКАБРЬ

6.40 — «Юртара вахар» (гӀалгӀай меттала).
6.55 — Передачай программа.
6.59 — 7.00 — Объявленеш. Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.00 — Нохч-гӀалгӀай музыка концерт.
11.15 — «Патриот».
11.30 — «Социалистически денхараш. Мишта кхоачашду уж?». Корреспонденци (гӀалгӀай меттала).
11.45 — 12.00 — «Керттердар: дикала критери».
15.15 — 15.30 — Музыка.
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — «Керда обрядаш — вахаре» (гӀалгӀай меттала).
17.31 — «Шоана, кхалнах» яха радиожурнал (нохчий меттала).
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — Объявленеш.
18.40 — «Вахари дин» яха радиожурнал.
18.55 — 19.00 — Музыка.

4 ДЕКАБРЬ

6.40 — «Юртара Ӏуйренаш».
6.55 — Передачай программа.
6.59 — 7.00 — Объявленеш. Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — «Къахьегамга хьежжа — сийле а» (нохчий меттала).
8.45 — 9.00 — «Депутат — сий дола цӀи». Очерк (гӀалгӀай меттала).
11.15 — 12.00 — Хьамсарча мехка музыкальни вахар.
15.15 — 15.30 — Концерт.
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — Музыка.
17.31 — «ЦӀе сийгаш» (гӀалгӀай меттала).
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — Объявленеш.
18.40 — 19.00 — «Советаши вахари» яха радиожурнал.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-80-12, 2-54-04; промышленностеи транспортеи — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907 г. Грозный ул. Маяковского. 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря—2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-53-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства—2-90-66, 2-47-84; культуры — 2-64;75, 2-75-78; писем—2-85-64; машинописное бюро—2-89-51; корректорская—2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ02533. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 4098.